

Satu Honkala

VIULUNSOITTAJA VANHASSA SUOMALAI- SESSA MUSTAVALKOELOKUVASSA

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (amk)

Musiikin koulutusohjelma

Viulunsoittaja vanhassa suomalais-
sessa mustavalkoelokuvassa

17.4.2013

Tekijä Otsikko	Satu Honkala Viulunsoittaja vanhassa suomalaisessa mustavalkoelokuvassa
Sivumäärä Aika	70 sivua + 2 liitettä 17.4.2013
Tutkinto	Musiikkipedagogi (amk)
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	pedagogin SV
Ohjaajat	Marja Vuori, opinnäytetyön ohjaaja Silja Raitio-Heikinheimo, ohjaava opettaja
<p>Vanhoista suomalaisista mustavalkoelokuvista on tullut jälleen ajankohtainen aihe, kun kiinnostus vanhoja elokuvia ja niiden kansallishistoriallista arvoa kohtaan on herännyt 2000-luvulla. Monen pimennossa vietetyn vuosikymmenen jälkeen vanhat suomalaiset elokuvat on nostettu uudelleen esiin ja ne ovat saaneet ansaitsemansa kunnian ja arvostuksen osana menneisyytemme kulttuuri-perintöä.</p> <p>Vanhat elokuvat heijastelevat menneisyyttämme ja antavat mahdollisuuden nähdä esimerkiksi, millaista oli elää 1940-luvun Helsingissä, millaisissa paikoissa nuoret kävivät ensitreffeillä, millaisia töitä naiset tekivät tai millaista suomalaisperheen arki saattoi olla sodan jälkeen. Vaikka tarinat ovatkin pääosin mielikuvituksen tuotetta, ovat elokuvien kuvauspaikat kesäisine järvimaisemineen, kylän kansakouluineen ja Helsingin kauppatorineen todellista totta.</p> <p>Runsaiden laulukohtausten ja Helsingin teatteriorkesterin soittaman sinfonisen taustamusiikin ohella vanhoissa suomalaisissa elokuvissa esiintyy paljon viulunsoittajia erilaisissa rooleissa, kuten pelimanneina, mustalaisviulisteina, ravintolamusikkoina ja orkesteriviulisteina. Viulun näkyvyys elokuvissa on suuri ja musiikillisista ilmaisukeinoista ainoastaan laulu ja piano yltävät yhtä suosituiksi instrumenteiksi.</p> <p>Tarkasteltaessa viulun (jousisoitin) sijasta nimenomaan viulunsoittajaa (henkilöhahmo) on suorastaan huomionarvoista, miten moni vanha suomalainen elokuva kertoo viulunsoittajan elämästä. Esimerkiksi juuri elokuvat ”Kulkurin valssi” (1941), ”Katariina ja Munkkiniemen kreivi” (1943), ”Toukokuun taika” (1948), ”Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi” (1949) ja ”Kesäillan valssi” (1951). Olen käyttänyt näitä elokuvia väylänä syventyäkseni tarkemmin suomalaisten viulunsoittajien elämään kulta-ajan (1930-1950-lukujen) mustavalkoelokuvissa.</p> <p>Tavoitteenani oli selvittää esimerkiksi, millaisia henkilöitä ja persoonallisuuksia ovat nämä musta-</p>	

valkoelokuvien viulunsoittajat. Millaisiksi elokuva heidät kuvaa ja mitä viulistia tutkimalla voidaan päätellä ajan hengestä. Ovatko viulistit enemmän naisia vai miehiä, köyhiä vai rikkaita, ihailtuja vai halveksittuja? Millaisissa tilanteissa he tarttuvat viuluun ja mikä on heidän motiivinsa soittaa?

Halusin tarttua aiheeseen, koska aihe kiinnostaa minua suuresti. Oman harrastuneisuuteni pohjalta olen ehtinyt katsoa jo melkein sata elokuvaa ja sitä kautta tietämystä opinnäytetyön tekemiseen oli jo entuudestaan. Halusin pyyhkiä pölyt unohduksiin jääneiden valkokangasviulistien yltä ja nostaa heidät elokuvien kätköistä esiin.

Avainsanat

Suomalaisten elokuvien kulta-aika, vanha suomalainen mustavalkoelokuva, elokuvahistoria, elokuvamusiikki, elokuvanäyttelijät, viulu

Author Title Number of Pages Date	Satu Honkala Violinists in the old Finnish Black and White Movies 70pages + 2 appendices 7 April 2013
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music Education
Specialisation option	Music Pedagogy
Instructors	Marja Vuori, DMUS Silja-Raitio-Heikinheimo, BMus
<p>The old black and white Finnish films have become a current topic once again, as the interest in old movies and their national historical significance has grown in the 2000s. After many decades the old black and white Finnish films have been brought up again and they have earned the honor and appreciation as a part of our past heritage.</p> <p>Films reflect our past and give the opportunity to see, for example, how people used to live in Helsinki in the 1940s, to what kind of places young people went on their first date, what kind of work women did or what was the Finnish families' everyday life like after the war. Although the stories are mostly fiction, the film shots of lakes, village schools or the Helsinki market square are true reality.</p> <p>In old Finnish films, there are a lot of songs and symphonic film scores, but also violin players enact various roles, for example fiddlers, Gypsy violinists, restaurant musicians and orchestra musicians. As a musical element, violin is as popular as piano and vocals.</p> <p>It is remarkable that five films of the Golden Era of Finnish film (1930-1950) tell about the life of a violinist. In my thesis, I discuss the portrayal of Finnish violinists in these films and how their characterization reflects the spirit of time. Are the violinists women or men, poor or rich, admired or despised? In which situations do they take up the violin and what are their motives to play?</p> <p>I wanted to tackle the subject, because it interests me greatly. I had already watched about one hundred of these films before I started my detailed analysis. I wanted to dust off the forgotten violinists of the silver screen and bring them to the spotlight.</p>	
Keywords	Golden Era of Finnish film, black and white film, film history, film music, film actors, violin

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Johdatus suomalaisen elokuvan maailmaan	1
1.2	Elämää kaupungissa ja maaseudulla	2
1.3	Elokuvien tunnelmia ja musiikkia	5
1.4	Filmitähtien Suomi 1930-1950-luvuilla	6
2	Historian havinaa - suomalaisen elokuvan vaihteita	8
2.1	Suomalaisen elokuvan varhaisimmat vaiheet	8
2.2	Mykkäelokuvan aika	9
2.3	Äänielokuva saapuu Suomeen	10
2.4	Suomi-Filmi ja Suomen Filmitöollisuus	11
2.5	Suomalaisen elokuvan menestysvuodet	13
2.6	Vanha elokuva uudessa nousussaan	18
3	Elokuvien esittely ja analyysi	19
3.1	Viulunsoittajan rooli	19
3.2	Elokuvien analyysit	23
3.2.1	Kulkurin valssi (1941) / Suomen Filmitöollisuus	23
3.2.2	Katariina ja Munkkiniemen kreivi (1943) / Suomen Filmitöollisuus	28
3.2.3	Toukokuun taika (1948) / Suomen Filmitöollisuus	34
3.2.4	Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi (1949) / Suomen Filmitöollisuus	38
3.2.5	Kesäillan valssi (1951) / Suomi-Filmi	41
4	Yhteenveto - Mitä yhteistä elokuvien viulisteilla on?	46
5	Viulunsoittokohtausten tarkempi erittely	50
5.1	Kulkurin valssi:	50
5.2	Katariina ja Munkkiniemen kreivi:	51
5.3	Toukokuun taika:	52
5.4	Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi:	52
5.5	Kesäillan valssi:	53
6	Kreivien ja vapaaherrojen Suomi 1800-luvulla	55
7	Miten minusta tuli elokuvahullu	56

7.1	Lapsuuden ja nuoruuden elokuvamuistot	56
7.2	Vanhan iskelmämusiikin tenho	59
8	Mikä kulta-ajan elokuvassa kiehtoo?	60
	Lähdeluettelo:	68
	Kuvalähteet:	70
	LIITE 1. Opinnäytetyössä mainitut (ääni)elokuvat aakkosjärjestyksessä	1

1 Johdanto

1.1 Johdatus suomalaisen elokuvan maailmaan

Vanhat suomalaiset elokuvat ovat todellinen kulttuurihistoriallinen aarreaitta nykypäivän suomalaiselle ja ne tempaavat helposti mukaansa omalla taianhohtoisella maailmaltaan. Vanhat elokuvat tarjoavat katselijalleen keinon heittäytyä toisenlaiseen, mielikuvitusrikkaaseen todellisuuteen ja samalla mahdollisuuden peilata historian valossa nykypäivää. Parhaimmillaan mustavalkoiset elokuvat antavat tunne-elämyksiä, tarjoavat kulttuurihistoriallista tietämystä ja tuovat nostalgian hohtoa arkeen. Elokuvat tarjoavat todellisuuspakoa romantikon sielulle.

Vanhat suomalaiset elokuvat kertovat tarinaa vanhasta kulttuuristamme, josta on enää vain pieni osa jäljellä sotaveteraanien ja muiden vanhojen ihmisten myötä. Elokuvat kertovat esimerkiksi 1800-luvun sääty-yhteiskunnastamme, elämästä maaseudulla ennen kaupungistumista sekä uutuuttaan hohtavasta 1930-luvun Helsingistä uusine rakennuksineen ja kaupunginosineen. Elokuvat heijastelevat menneisyyttämme ja toimivat kuin kuin siltana suomalaisuutemme historiaan.

Elokuvat johdattelevat katselijan Suomen historiaan ja elokuvista voikin havainnoida, kuinka Suomi on vaurastunut, kuinka kaupungit ovat kehittyneet, miten rakennuksia on purettu ja uusia rakennettu sekä kuinka ihmisten jokapäiväinen arki on muuttunut. Suomalaisten elämäntavat, työt, käyttäytymismallit, arjen ongelmat, naisten asema ja jopa puhuttelutavat, murteet ja stadin slangi ovat muuttuneet vuosikymmenien kuluessa. Esplanadilla ei ajeta enää hevosrattailla eikä Munkkiniemessä asu enää kreivejä!

1.2 Elämää kaupungissa ja maaseudulla

Elokuvin kuvataan niin kaupunkilaiselämää kuin elämää maaseudulla. Vastakkainasettelu maalaisten ja kaupunkilaisten välillä on vahva. Kaupunkilaiset kuvataan yleensä aatelissäätyyn kuuluvina varakkaina henkilöinä, jotka asuvat Kaivopuiston ympäristössä, Kaisaniemessä tai Töölössä hienosti sisustetuissa asunnoissaan. On tyypillistä, että kodissa on sisäkkö tai taloudenhoitaja, kuten Suomisen perhe-elokuvin tai elokuvissa ”Juurakon Hulda” ja ”Morsiusseppele”. Aateliset asuttivat myös kartanoita muun muassa Uudellamaalla, joiden palveluksessa työskenteli esimerkiksi torppareita, muonamiehiä sekä piikoja ja renkejä. Suurin osa väestöstä asui kuitenkin maaseudulla maanviljelijöinä, jotka kuuluivat talonpoikaissäätyyn.

Kuva 2.

Outi Heiskasen ja Minna Santakarin kirjoittama kirja "Asuuko neiti Töölössä – elämää elokuvien Helsingissä" peilaa elokuvien kautta menneen ajan Helsinkiä. Kirjan kansikuva on SF-paraati-elokuvasta, jossa Ansa Ikonen esittää turistiopasta esitellen matkailijoille kesäistä Helsinkiä vuodelta 1939. Joel Rinne on elokuvan turistibussin kuljettaja. Tyylikkääät univormut olivat varmasti viimeisimmän muodin mukaiset! Kuva on otettu eduskuntatalon edessä.

Elokuvat ovat ajalle tyypillisesti hyvin isänmaallisia ja suomalaisuutta positiivisesti korostavia. Elokuviin on tallentunut paljon maisemakuvia ja ne esittelevät Suomen luontoa ja suomalaista arkkitehtuuria parhaimmillaan. Maaseutu kuvataan turvallisena ja hyvänä paikkana elää, kun taas kaupunkia pidetään enemmän turmeltumisen keskukseksi. Elokuva on lähes aina köyhemmän puolella, kuten esimerkiksi elokuvissa ”Eteenpäin elämään”, ”Suotorpan tyttö” ja ”Katariina ja Munkkiniemen kreivi”. Köyhemmistä oloista tai alemmasta säädystä oleva tyttö sulattaa useammin hyvän miehen sydämen kuin hemmoteltu aatellisneito.

Kuva 3.

Karjapiika Hilja (Anneli Sauli) ja nuori ylioppilas Yrjö (Saulo Haarla) rakastuvat toisiinsa kesäisellä maaseudulla elokuvassa "Hilja-maitotyttö". Vaalea ja sinisilmäinen Yrjö kuvataan rehtinä ja luotettavana suomalaisena miehenä, johon kannattaakin ihastua. Eksoottisen tummasta Hiljasta huokuu viattomuutta ja eroottista herkkyyttä. Kuvan kesäinen kukkaniitty ja nuorten onnellinen katse kohti tulevaisuutta ovat suomalaista maalaisromantiikkaa kauneimmillaan!

1.3 Elokuvienv tunnelmia ja musiikkia

Vanhat elokuvat ovat luonteeltaan vahvasti katsojan tunteisiin vetoavia; herkkiä, romanttisia, melodramaattisia ja suurien tunteiden ääripäissä vellovia. Elokuvat ovat tunnelmaltaan lähes aina hyvántahtoisia ja oikeudenmukaisia. Jopa traagisemmat ja julmemmat aiheet kuvataan ajalle tyypillisesti romantisoitujen ja kauneudentajusta kiinni pitäen. Elokuvienv tunne-ilmaisussa käsiteltäviä aiheita ovat juuri rakkaus, vapaus, oikeudenmukaisuus, rehellisyys, hyvyys ja toisaalta taas uhrautuvuus, kärsimys, itsetuhoisuus ja hylätyksi tuleminen. Elokuvienv tarinoissa toistuvat samantapaiset ongelmat juontavat juurensa esimerkiksi menneisyyden haavoista; aviottomista lapsista, miesten rinnakkaisuhteista piikoihin ja kotiapulaisiin sekä yhteiskunnan normien erilleen johtamista rakastavaisista. Naisen asemaa käsitellään paljon ja monesta näkökulmasta. Elokuvissa korostuvat ongelmien aiheet kuvaavat ainakin osittain todenmukaisesti menneen ajan elämän tragedioita. Useimmiten suomielokuvan nainen kuvataan henkisesti vahvaksi ja ovelaksi, jolla ei mene sormi suuhun tiukemmassakaan tilanteessa.

Musiikkia kulta-ajan elokuvaan sävelsivät mm. Georg Malmsten, Georg de Godzinsky, Harry Bergström, Heikki Aaltoila ja Toivo Kärki. Musiikilla onkin suuri merkitys elokuvan sielunmaiseman luojana. Elokuvat alkavat vanhalla elokuvalla tyypillisesti ensin tunnusmusiikilla ja mustalla taustalla, jonka jälkeen alkutekstit tulevat näkyviin musiikin soidessa yhä taustalla, kunnes itse tarina alkaa. Alkumusiikki auttaa katsojaa pääsemään heti sisälle elokuvan tunnelmaan. Esimerkki dramaattisesta elokuvan aloituksesta on Teuvo Tulion ohjaama ”Rakkauden risti”, jonka alkumusiikki vie katsojan välittömästi elokuvan melodramaattisiin syövereihin. (Lähdeluettelo)

1.4 Filmitähtien Suomi 1930-1950-luvuilla

Kuten Kai Vase kirjassaan kuvailee, Suomessa elettiin elokuvatuotannon kulta-aikaa 1930-1950-luvuilla. Suomessa oli ennätysmäärä elokuvateattereita, elokuvat vetivät salit täyteen väkeä, elokuvia tuotettiin enemmän kuin koskaan ja elokuvatähtien yllä leijui glamourin pilvet. Tauno Palosta ja Ansa Ikosesta tuli valkokankaan suurin lemmpari, jota koko Suomen kansa ihaili. (Vase 2007, s.20.)

Itseäni kiehtoo ja mietityttää, miten samalle aikakaudelle onkaan osunut niin paljon karismaattisia näyttelijöitä ja laulajia sekä ohjaajia, käsikirjoittajia ja säveltäjiä. Venäläissyntyinen Valentin Vaala (1909-1976) kunnostautui ohjaamaan erityisesti laadukkaita komedioita, kuten ”Vaimoke”, ”Mieheke” ja ”Gabriel, tule takaisin”. Suomen Filmiteollisuuden johtaja T.J Särkän (1890-1975) erikoisosaamista olivat yltiöromanttiset ja suorastaan ylinäytellyt draamat, kuten ”Kulkurin Valssi” ja ”Kaivopuiston kaunis Regina”. Lavastajasta ohjaajaksi siirtynyt Hannu Leminen (1919-1997) ohjasi visuaalisesti erittäin korkeatasoisia, melodramaattisia elokuvia, mm. ”Valkoiset ruusut”, ”Puck” ja ”Rosvo-Roope”. (Lähdeluettelo)

Näyttelijät olivat suuria lahjakkuuksia ja karismaattisia persoonallisuuksia. Siiri Angerkosken, Uuno Laakson ja Aku Korhosen kaltaiset kovan luokan ammattilaiset tekivät heikommastakin elokuvasta katsojan kannalta kiinnostavan. Koska elokuvia tehtiin kovalla tahdilla, myös samat näyttelijät toistuvat elokuvasta toiseen. Se ei kuitenkaan häiritse ollenkaan näyttelijöiden muuntautumiskyvyn ansiosta, vaan päinvastoin tekee mustavalkoisen elokuvan maailmasta entistä sympaattisemman. (Lähdeluettelo)

Elokuvahahmojen näyttelijät ovat alkaneet kiinnostaa minua myös siviilihenkilöinä ja olenkin lukenut useiden näyttelijöiden elämäkertoja tai etsinyt heistä tietoa internetistä. Yllätys tai ei, mutta monet menestyneet elokuvanäyttelijät eivät olleet opiskelleet lainkaan teatterikoulussa (nyk.Taideyliopisto / Teatterikorkeakoulu). Tauno Palo kehittyi näyttelemällä Sörnäisten työväenteatterin lavalla. Ansa Ikonen oli puolestaan valmistunut laulunopettajaksi Helsingin konservatoriosta ja marssi vain päättäväisesti filmistudioon koekuvauksiin haaveilleen edes pienistä rooleista elokuvissa. Näyttelijätär Helena Kara keksittiin valkokankaalle elokuvateatterin lipunmyynnistä. (Ylen elävä arkisto 2013. Uuden Suomen kulttuuriblogi 2013. Meri 2008, s.105.)

1950-luvun elokuvissa romanttisen miespääosan roolia tähdittivät Tauno Palon lisäksi esimerkiksi suuret laulajamestarit ja komeaa suomalaista miehenkuvaa edustavat Tapio Rautavaara ja Olavi Virta. Näitä kolmea miestä yhdisti laulunlahja ja he ovatkin esittäneet laulaen lukuisia tunnelmapaloja ja laulun helmiä suomalaiseen elokuvaan.

2 Historian havinaa - suomalaisen elokuvan vaiheita

2.1 Suomalaisen elokuvan varhaisimmat vaiheet

Outi Heiskanen ja Kari Uusitalo kirjoittavat, että elokuva saapui Suomeen ensimmäisen kerran vuonna 1886, kun ranskalainen Cinematographe Lumiere-niminen elokuvakierue heijasti eläviä kuvia vanhan Seurahuoneen - nykyisen kaupungintalon, Sofia-salin, seinälle. Elokuvan maailman ensi-ilta oli ollut jo joulukuussa 1885 Ranskassa, josta Lumiere-veljekset lähtivät maailmankiertueelleen. Silloinen Suomen suuriruhtinaskunta sai nauttia viidestätoista lyhyt-elokuvasta, jotka muodostivat tunnin kokonaisuuden. Helsingissä asui tuolloin vain noin 70 000 asukasta. (Heiskanen 2009, s.18-19. Uusitalo 1965, s.9-11.)

Elokuvaesityksistä tuli heti suosittuja ja loppuunmyytyjä. Heiskanen kuvailee kirjassaan, että ensimmäinen kokoillan elokuva, ”Jeesuksen elämä ja teot”, esitettiin vuonna 1900 Palokunnantalolla, nykyisen Ateneumin naapurissa. Uusitalo kuvailee, miten elokuvia saatettiin mainostaa esimerkiksi lauseella: ”Kuvat selvät ja tärinästä vapaat!” Tuohon aikaan elokuvateattereiden ohjelmisto koostui luonnollisesti ulkomaisesta tuotannosta. (Heiskanen 2009, s.23. Uusitalo 1965, s.10-11.)

Uusitalo kirjoittaa, että vuonna 1904 heijastettiin ensimmäistä kertaa kotimaista tuotantoa valkokankaalle. Paikka oli Siltasaaren sirkusmaneesi ja aiheina esimerkiksi ”Nikolainkadun koulun koulunuorisoa välitunnilla” tai ”Elämää Esplanaadikadulla”. Näiden ensimmäisten dokumenttifilmien tekijät ovat jääneet historiaan tuntemattomina. (Uusitalo 1965, s.12.)

Kuva 4.

Kino-Palatsi avattiin vuonna 1911 Helsinkiin, Keskuskadun ja Etelä-Esplanadin kulmaan (nykyisen Maximin kohdalla). 1960-luvulla elokuvateatterin purku sallittiin, kun rakennuksen historiallista arvoa ei silloin ymmärretty.

2.2 Mykkäelokuvan aika

Seuraavan kappaleen tiedot perustuvat Kari Uusitalon näkemyksiin, joita hän on julkaissut kirjassaan ”Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet”.

Suomen ensimmäinen elokuvateatteri avattiin Helsinkiin 1901. Ensimmäiset elokuvateatterit olivat valokuvaaja Karl Emil Ståhlbergin perustamat ”Atelier Apollon” ja ”Maailman ympäri”. Ståhlberg toimi aluksi valokuvaajana, mutta innostui vuosisadan vaih-

teessa elokuvasta ja avattuaan ensimmäiset elokuvateatterinsa tuotti myös vuonna 1907 Suomen ensimmäisen näytelmäelokuvan, ”Salaviinanpolttajat”. Ståhlberg aavisti, että suomalainen elokuva voisi kiinnostaa kansaa ja myydä hyvin. Hän myös ajatteli kotimaisen tuotannon tulevan ulkomaisia tuontielokuvia halvemmaksi. (Uusitalo 1965, s.11-24.)

Vaikka ”Salaviinanpolttajat” oli kestoaltaan vain 20 minuuttia, merkitsi se valtavaa kehitysaskelta suomalaisessa elokuvatuotannossa. Ensimmäinen tunnin kestävä taide-elokuva, ”Sylvi”, sai puolestaan ensi-iltansa teatteri Lyyrassa vuonna 1913. Siihen aikaan oli tyypillistä esittää elokuvaa yhden viikonlopun ajan, mutta jos suosio oli erityisen suurta, saatettiin elokuvaa esittää jopa kaksi viikkoa. Ajalle tyypillistä oli myös se, että elokuvateatterit tuottivat itse oman ohjelmistonsa. (emt, s.11-24.)

Suomi-Filmin perustamisen myötä vuonna 1919 alkoi suomalaisen mykkäfilmin varsinaisen kukoistuskauti. Suomi-Filmi tuotti esimerkiksi ”Anna-Liisa”-elokuvan (1922), ”Koskenlaskijan morsian”-elokuvan (1923) ja ”Mustalaishurmaaja”-elokuvan (1929). Suomi-Filmi hallitsi koko 1920-lukua lähes monopolimaisesti. Yleisö otti elokuvat innostuneesti vastaan ja elokuvateatterit täyttyivät katselijoista. 1920-luku päättyi Suomessa kuitenkin taloudelliseen lama-aikaan ja pula-aikaan ja niin suomalainen elokuva joutui uusien haasteiden eteen. (emt, s.11-24.)

2.3 Äänielokuva saapuu Suomeen

Uusitalon kirjassa mainitaan, että elokuva-sana keksittiin Suomessa vuonna 1927. Samaisena vuonna Yhdysvalloista kantautui huhuja, että ensimmäinen äänielokuva oli onnistuttu kuvaamaan. Äänielokuvan kansainvälinen läpimurto tapahtui vuonna 1929 ja

toi ensimmäiset ulkomaiset äänielokuvat myös Suomeen, jolloin ”Sonny boy”-niminen musiikkielokuva sai ensi-iltansa teatteri Capitolissa, Helsingissä. Silloin ääntä ei pystytty vielä kytkemään elokuvaan, vaan se tuli erillisiltä levyiltä, jotka pyörivät samaan tahtiin filmin kanssa, ns.levyääni-menetelmä. (Uusitalo 1965, s.25.)

Uusitalo kertoo, että äänielokuvan tulo 1930-luvun taitteessa osui juuri taloudellisiin lamavuosiin. Elokuvayhtiöt näkivät äänielokuvassa kuitenkin toivon, että suomalainen elokuvatuotanto pystyisi suomeksi puhutun elokuvan myötä kilpailemaan ulkomaalaisten elokuvien kanssa. Aluksi äänielokuvassa oli vain taustamusiikkia, mutta myöhemmin mukaan tuli muutamia puherepliikkejä, vaikka välillä seassa oli yhä mykkäfilmeistäkin tuttuja välitekstejä. Ensimmäisen kokoillan äänielokuvan ensi-ilta oli vuonna 1931, ja elokuvan nimikin osuvasti ”Sano se suomeksi”! (emt, s.25.)

Vuodesta 1933 lähtien suomalainen elokuva siirtyi hitaaseen, mutta nousujohteiseen kehitykseen, jota kesti vuosikymmeniä. 1930-luvun alussa Suomen taloustilanne parani ja verovapaus auttoi elokuvayhtiöitä hankkimaan laitteita, jotka olivat kilpailukykyisiä ulkomaisten elokuvayhtiöiden kalustojen kanssa tuottamaan yhtä laadukkaita ja kilpailukykyisiä kotimaisia elokuvia. (emt, s.25-34.)

2.4 Suomi-Filmi ja Suomen Filmitoiminta

Uusitalo ja Von Bagh kuvailevat, miten suomalaisen elokuvan kulta-aikaa (1930-1950-luku) hallitsi kaksi suurta elokuvayhtiötä, Suomi-Filmi ja Suomen Filmitoiminta. Molempien elokuvatuottajien takana oli sama mies, Erkki Karu (1887-1935). Karu oli ollut töissä elokuvateatterin hoitajana Tampereella sekä näytellyt kiertuenäyttelijänä maa-

seudulla. Karu oli valtaisan kiinnostunut suomalaisesta elokuvasta, matkusti Helsinkiin etsiäkseen samanhenkistä seuraa ja vuonna 1919 Karun johdolla perustettiin Suomi-Filmi, ensimmäinen merkittävä suomalainen elokuvayhtiö. Karu toimi Suomi-Filmin johtajana sekä ohjasi, käsikirjoitti ja tuotti yhtiön elokuvat. Suomi-Filmillä oli oma elokuvateatteri, jossa yhtiön omaa tuotantoa esitettiin. Ylen elävä arkistosta löytyy tietoa nuoresta, venäläistaustaisesta Valentin Vaalasta, joka oli aloittanut elokuvien ohjaustyöt jo 18 vuoden iässä. Vaala toimi Suomi-Filmin pitkäaikaisena ohjaajana ohjaten monia laadukkaita menestyselokuvia. (Uusitalo 1965, s.18-34. Von Bagh 1992, s.9-12. Ylen elävä arkisto 2013.)

Uusitalo kirjoittaa, miten Erkki Karu joutui eroamaan itse perustamansa yhtiön johtotehtävistä vuonna 1933 Suomen ajautuessa taloudelliseen lamaan, luottokriisiin ja pula-aikaan. Elokuvateattereissa vallitsi yleisökato ja Karu oli johtanut yhtiön konkurssin partaalle. Karun jälkeen Suomi-Filmin johtajaksi nimitettiin Risto Orko (1899-2001). Orko ja Vaala ohjasivat ja johtivat Suomi-Filmiä kaksin vuoteen 1937 saakka. Niinä vuosina Suomi-Filmiltä valmistui useita menestyskomedioita, kuten ”Kaikki rakastavat”, joka oli ensimmäinen Tauno Palon ja Ansa Ikosen yhteinen elokuva. Sen jälkeen valmistuivat menestyskomediat ”Vaimoke” ja ”Mieheke”. Risto Orkon 1934 ohjaama ”Siltilan pehtori” oli ensimmäinen kvaliteetiltaan sen tasoinen elokuva, josta katsotaan nykyaikaisen suomalaisen filmin saaneen alkunsa. Se oli yleisömenestys kahdeksallatoista esitysviikolla kolmessa teatterissa. Elokuva pelasti Suomi-Filmin talousahdingolta ja vei sen uuteen nousuun. Nyrki Tapiovaaran ”Juhasta” alkoi suomalaisen elokuvan suuruuden vuodet, 1937-40. Silloin tehtiin mm. hyvän taloudellisen tilanteen ansiosta runsaasti laadukkaita elokuvia. (Uusitalo 1965 s.18-24, s.27-34.)

Uusitalo kirjoittaa, että jouduttuaan eroamaan Suomi-Filmistä Erkki Karu perusti uuden elokuvayhtiön, Suomen Filmitöiden. Karu oli uhrannut parhaat vuotensa elokuva-

le eikä halunnut jättää elämäntyötään kesken. Lähes heti SF:n perustamisen jälkeen Erkki Karu kuitenkin kuoli äkillisesti. Suomen Filmitöiden johtoon nousi Toivo J. Särkkä, jonka käsissä yhtiö lähti suureen nousuun. Karu oli ehtinyt tehdä kuitenkin merkittävän, uraa uurtavan työn elokuvan parissa niin ohjaajana, käsikirjoittajana kuin tuottajanakin. (Uusitalo 1965, s.27-34.)

Kuten Uusitalo mainitsee, Suomen Filmitöiden peruspääoma oli vain 30 000 markkaa (vuonna 1933), mutta 25 vuoden kuluttua se oli kasvanut 1300-kertaiseksi eli noin 40 miljoonaan vanhaan markkaan. Särkän ohjauksessa Suomen Filmitöidestä kehittyi Suomen hallitseva elokuvatuottaja, jonka toiminnan pääpaino oli vuoteen 1963 kokoillan elokuvien valmistamisessa. (emt, s.29.)

2.5 Suomalaisen elokuvan menestysvuodet

Seuraavan kappaleen tiedot pohjautuvat Kari Uusitalon kirjoituksiin.

Suomalaisyleisö otti suomeksi puhutun äänielokuvan innostuneena vastaan. Oman äidinkielen kuuleminen valkokankaalta kiehtoi, sillä missään muuallahan sitä ei voinut tuolloin kuulla. Elokuvateatterit tulvivat väkeä ja elokuvat vetivät salit täyteen jatkuvasti. Kaikki kaupunkilaiset kävivät elokuvissa. Jokaista uutuuselokuvaa kävi leffateatterissa katsomassa noin 10 prosenttia koko maan väkiluvusta. Helsinkiin pystytettiin jatkuvasti pieniä, yksityisiä elokuvateattereita. Elokuvateatterit saattoivat rahoittaa tekeillään olevaa elokuvaa etukäteen, jotta elokuva saataisiin nimenomaan kyseiseen elokuvateatteriin esitettäväksi. (emt, s.25-34.)

Suomi-Filmi ja Suomen Filmitöiden taistelivat ykköspaikastaan jatkuvasti. Kun ensi-iltojen määrä vuosina 1920-1935 oli vaihdellut yhdestä seitsemään vuodessa, oli se vuonna 1936 jo 9 ensi-iltaa, vuonna 1937 12 ensi-iltaa ja vuonna 1938 20 ensi-iltaa.

Vuonna 1939 yllettiin jo 21 elokuvan ensi-iltaan siitäkin huolimatta, että marraskuun viimeisenä päivänä alkanut sota pudotti joulukuun ensi-illat pois. (emt, s.12-34.)

Talvisota syttyi juuri silloin, kun elokuvasta oli tullut yleisömenestys ja verovapaus oli pelastanut sen taloudelliselta ahdingolta. Keväällä 1940 alkanut välirauha toi ensi-iltojen tulvan elokuvateattereihin. Sota-aikana tehtiin enemmän laadukkaita ajanviettelokuvia kuin taiteellisesti suuriin saavutuksiin yltäneitä elokuvia. Kassamagneeteiksi muodostuivat esimerkiksi juuri elokuvat ”Kulkurin valssi” sekä ”Kaivopuiston kaunis Regina”, molemmissa miespääosassa Tauno Palo. (emt, s.35-45.)

Jatkosodan aikana suurtuottajat pystyivät pitämään koneistonsa käynnissä ja tuottamaan sodasta kärsivälle kansalle positiivista mieltä nostattava viihdettä; komedioita, huvinäytelmiä, musiikkielokuvia ja ylellisiä pukudraamoja. Myös isänmaallisia aatedraamoja tehtiin. Elokuvia tähdittivät muun muassa valkokankaan unelmapari Ansa Ikonen ja Tauno Palo, suvereenit koomikot Aku Korhonen ja Uuno Laakso. Naiskauneutta edustivat esimerkiksi Regina Linnanheimo ja Helena Kara. (emt, s.35-45.)

Elokuvia oli sodan aikana vaikea tehdä, koska elokuvayhtiöiden henkilökunta ja näyttelijät oli määrätty sotatehtäviin. Sodan muuttuminen asemasodaksi elvytti elokuvan tekoa. Sota-aikana Suomi-Filmin tuotteliaat ohjaajat olivat Valentin Vaala sekä Ilmari Unho, SF:n puolella puolestaan Hannu Leminen ja Ossi Elstelä. Elstelän ohjaamasta ”Katariinasta ja Munkkiniemen kreivistä” tuli suurmenestys, todennäköisesti juuri pääosanäyttelijöiden, Regina Linnanheimon ja nuoren Leif Wagerin ansiosta. (emt, s.35-45.)

Kohonneista kustannuksistaan huolimatta suomalainen elokuva selviytyi sota-ajasta ja eli jopa korkeasuhdanteen aikaa. Suomalainen filmi menestyi myös siksi, että sota-

aikana ulkomaalaisia elokuvia esitettiin niukasti ja kaikki hyödykkeet olivat säännöstelltyjä. Kirjoja ja elokuvia lukuun ottamatta viihdettä oli niukasti tarjolla. Kotimaisella elokuvalla oli tärkeä rooli rintaman sotilaiden viihdyttämisessä ja kansalaisten piristämisessä. Monet näyttelijät ja muusikot palvelivatkin jatkosodassa nimenomaan viihdytysjoukoissa. (emt, s.35-45.)

Vuonna 1945 vielä puolet elokuvista oli SF:n ja Suomi-Filmin tuotantoa. Sodan aikana raakafilmi tuotiin Saksasta, mutta sodan jälkeen elettiin pula-aikaa ja elokuvien tekoa vaivasi materiaali- ja kuljetusvaikeudet, vaikka intoa olisi löytynyt sitäkin enemmän. Elokuvien yleisömäärät olivat kääntyneet laskuun heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Kansalaisista tuli entistä säästäväisempiä ja sodan jälkeen monet huvitukset, kuten tanssiminen, vapautuivat pannasta ja elokuva sai kilpailevia vapaa-ajan muotoja. (emt, s.35-45.)

Epävakaiden sotavuosien jälkeen suomalainen elokuva oli saanut taas työrauhan toiminnalleen. Sota-ajan loppupuolelta alkaen elokuvia oli tuotettu ns.liukuhihnatekniikalla ja elokuvien taso oli laskenut 1930- ja 1940-lukujen taitteesta. Filmiyhtiöt tuottivat pääosin kepeitä, tyylittömiä ja juonellisestikin yksinkertaisia komedioita sekä farsseja ja iskelmämusiikkia sisältäviä musiikkielokuvia. Elokuvia tuotettiin paljon, koska siihen oli pitkästä ajasta varaa ja haluttiin täystyöllistää henkilökunta. Tuotettiin nopealla aikataululla helppoja elokuvia ja laadusta tingittiin. Tilanne oli havaittavissa jo 1940-luvun lopulla tuotetuissa elokuvissa, mutta kärjistyi vasta vuonna 1960, jolloin yli puolet ensi-iltansa saaneista elokuvista oli laadultaan suorastaan kehnoja. (emt, s.46-61.)

Adams-filmi ja Fenno-filmi yhdistyivät Fennada-filmiksi ja alkoi taistella markkinoista yhdessä SF:n ja Suomi-Filmin kanssa. Elettiin todellista Suomen filmitöiden ai-

kaa, jossa voisi korostaa sanaa teollisuus. 1950-luvun aloitti J.Alfred Tannerin elämää vapaamuotoisesti käsittelevä kepeä musiikkifilmi ”Orpopojan valssi”, mikä merkitsi uuden suomalaisen filmin muotivirtauksen, kansanballadisuunnan läpimurtoa (”Rosvo-Roope”, ”Kanavan laidalla”, ”Kaunis Veera eli Balladi Saimaalta”, ”Kesäillan valssi”, ”Kipparikvartetti”). Uudelleen kuvattiin myös vanhoja elokuvia, joita oltiin jo filmattu 30-luvulla, koska hyvistä käsikirjoituksista oli pula. Kansanballadeista siirryttiin Rillumareielokuvaan (mm. ”Rovaniemen markkinoilla”, Pekka ja Pätäkä-elokuvat). Vuonna 1952 ensi-iltansa sai peräti 28 suomalaista elokuvaa, mikä oli kaikkien aikojen ennätys Suomessa. Elokuvakriitikkojen mielestä kasvu oli lähinnä määrällistä, ei laadullista. (emt, s.46-61.)

Vastapainona keveille komedioille ohjattiin myös muutamia kunnianhimoisia taide-elokuvia, kuten ”Morsiusseppele”. Vuonna 1955 ensi-iltansa sai peräti 30 elokuvaa, muun muassa Edvin Laineen ohjaama ”Tuntematon sotilas”, josta tuli kaikkien aikojen katsotuin elokuva Suomen elokuvahistoriassa. Menestyselokuvan tuomat rahavirrat SF sijoitti tuottamalla entistä enemmän elokuvia ja vähitellen liikatuotanto ajoi filmiyhtiön lopulliseen tuhoon. Vuonna 1955 Suomessa valmistettiin asukaslukuun suhteutettuna enemmän elokuvia kuin missään muualla maailmassa! (emt, s.46-61.)

Ensimmäinen suomalainen värielokuva oli vuonna 1956 valmistunut ”Juhan” uudelleenfilmatisointi. Elokuvia tehtiin yhä enemmän ja katsojamäärät puolestaan vähenivät tasaisesti. Elokuvan syrjäytti esimerkiksi moottoriajoneuvojen ensihuuma, tanssiminen, baarit ja levysoittimet, joita ostettiin ja kuunneltiin ahkerasti. 1950-luvun lopussa elokuva sai vielä vihoviimeisen vihollisensa televisioista. Myös ulkomaiset elokuvat alkoivat menestyä Suomessa paremmin ja alkoivat samalla syrjäyttää suomalaista tuotantoa. Suomalainen elokuva ei pystynyt uudistumaan ja vastaamaan yleisön odotuksiin ja tarpeisiin. Uutuudenviehätys oli kadonnut kotimaisesta elokuvasta ja suomalaiselta

elokuvalta puuttui taiteellinen kunnianhimo. Se oli jäänyt polkemaan paikalleen eikä taso ollut enää yleisesti ottaen sama kuin aikaisemmin (poikkeuksina mm. ”Tuntematon sotilas”). Haviteltiin helppoa rahaa vanhoilla tutuilla menestyskonsepteilla, kuten sotilasfarsseilla, uusintaohjauksilla vanhoista elokuvista ja iskelmäkaruselleilla. Suomessa oli pula etenkin käsikirjoittajista. Jussi-palkinnot otettiin käyttöön 1944 lisäämään kunnianhimoa suomalaisessa elokuvatuotannossa ja parantamaan tasoa. (emt, s.46-61.)

Kuva 5.

Myös valkokankaan tähtipari Ansa Ikonen ja Tauno Palo pääsivät laulamaan viuluorkesterin säestyksellä esimerkiksi "SF-paraati"-elokuvassa. Huomionarvoista on se, että elokuvassa soittaa niin miesviulisteista kuin myös naisviulisteista koostuva ravintolaorkesteri. viulunsoittajanaiset ovat suomifilmissä nimittäin melko harvinainen näky verrattuna miesviulisteihin.

2.6 Vanha elokuva uudessa nousussaan

Vanha suomalainen mustavalkoelokuva on noussut uuteen suosioon 2000-luvulla, kun kiinnostus vanhoja elokuvia ja niiden kansallishistoriallista arvoa kohtaan on herännyt. Menneen ajan nostalgiaa tuntuu olevan taas ilmassa, kun vanhoja suomalaisia elokuvia on julkaistu viime vuosina kymmenittäin DVD:llä, yleisradio näyttää useita kertoja viikossa niitä televisiosta, Orionissa mustavalkoelokuvia voi käydä katsomassa valkokankaalta ja vanhaa elokuvamusiikkia on ryhdytty julkaisemaan kokoelma-cd-levyinä. Vuonna 2012 Helsinki toimi kulttuuripääkaupunkina ja sen myötä Helsingin kaupunginmuseoon pystytettiin näyttely, joka perehdytti kävijänsä suomalaisen mustavalkoelokuvan kiehtovaan maailmaan. "Lisää funkista, Reino"-näyttelyssä oli esillä esimerkiksi filmipätkiä tunnetuista elokuvista sekä pukuja ja muuta rekvisiittaa, kuten maskeerausvälineitä, koruja, elokuvajulisteita ja kalustoa menneiden vuosikymmenien elokuvien teosta. Näyttelyn yksi päätarkoitus oli esitellä vanhaa Helsinkiä ja kertoa, missä päin kaupunkia mitäkin elokuvaa oli kuvattu.

3 Elokuvien esittely ja analyysi

3.1 Viulunsoittajan rooli

Opinnäytetyö keskittyy tutkimaan, minkälaisia viulunsoittajia suomalaisista elokuvista löytyy ja miten viulistit omalta osaltaan heijastavat ajan henkeä. Minulla oli jo valmiiksi paljon taustatietoa suomalaisesta elokuvasta oman harrastuneisuuden kautta. Perehdyin elokuvan kulta-aikaan lukemalla aiheesta kertovia kirjoja, etsimällä tietoa internetistä, vierailamalla Suomen audiovisuaalisen arkiston kirjastossa ja analysoimalla aiheeseen liittyen viisi elokuvaa, jotka kertovat viulunsoittajan tarinan. Valitsin nämä viisi elokuva sadan, pääosin viime vuosina katsomieni elokuvien joukosta.

Elokuvat ovat:

- 1."Kulkurin valssi" (1941)
- 2."Katariina ja Munkkiniemen kreivi" (1943)
- 3."Toukokuun taika" (1948),
- 4."Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi" (1949)
- 5."Kesäillan valssi" (1951)

Runsaiden laulukohtausten ja Helsingin teatteriorkesterin soittaman sinfonisen taustamusiikin ohella vanhassa suomalaisissa elokuvissa esiintyy paljon viulunsoittajia.

Esimerkiksi:

- 1.pelimanneina
- 2.kulkureina

3. mustalaisviulisteina
- 4.ravintolamuusikkoina
- 5.jousikvartettiviulisteina
- 6.konsertoivina solisteina
- 7.orkesterimuusikkoina
- 8.ihmelapsina
- 9.radio-orkesterin viulisteina
- 10.musiikinopettajina

Viulunsoittaja seikkailee elokuvan päätähtenä tai vilahtaa pienessä sivuroolissa jos jonkinmoisessa elokuvassa. Edellä mainitsemani elokuvat esittelevät viisi erilaista viulunsoittajahahmoa. Tarkasteltavissa elokuvissa viulunsoittaja kuvataan joko kulkuriksi naamioituneena aatelismiehenä, Munkkiniemen kartanossa asuvana nuorena kreivinä, Lontoon viulukilpailut 13-vuotiaana voittavana ihmelapsena, hotelli Ritzissä soittavana ravintolamuusikkona tai charmikkaana tyttölyseon musiikinopettajana. Naisviulisteja esiintyy esimerkiksi elokuvissa "SF-paraati" ja "Kaunis Veera eli balladi Saimaalta". Niissä naisviulunsoittaja kuvataan joko ravintolamuusikkona helsinkiläisravintolassa tai toisaalta taas kauniina mustalaisnaisena, joka soittaa kaihoisia säveliä Saimaan rannalla kauniina kesäpäivänä. Viulu todellakin näkyy ja kuuluu vanhassa suomalaisessa elokuvassa. Vertailun vuoksi laulajasta kertovia elokuvia ovat esimerkiksi elokuvat "Nainen on valttia", "Amor hoi", "Onnellinen ministeri" ja "Suomisen Olli rakastuu". Pianistin elämästä kertoo esimerkiksiokuva "Puck".

Katsoessani viulisteista kertovia elokuvia ja lukemalla aiheeseen liittyvää kirjallisuutta etsin vastauksia esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia henkilöitä ja persoonallisuuksia ovat nämä mustavalkoelokuvien viulunsoittajat?
2. Millaisiksi elokuva heidät kuvaa?
3. Mitä viulista tutkimalla voi päätellä ajan hengestä?
4. Miten ajan henki vaikuttaa siihen miten viulistiin suhtaudutaan?
5. Onko viulisti enemmän ihailtu sankari vai renttu?
6. Mihin säätyluokkaan viulistit kuuluivat 1800-luvun sääty-yhteiskunnassa?
7. Ovatko viulistit enemmän köyhiä vai rikkaita?
8. Kumpaa sukupuolta viulistit yleensä ovat?
9. Ovatko viulistit ammattilaisia vai harrastelijasoittajia?
10. Millaista musiikkia he viulullaan soittavat?
11. Millaisissa tilanteissa he tarttuvat viuluun?
12. Mikä on heidän motiivinsa soittaa viulua?

Tarkastelen elokuvien viulunsoittajia nimenomaan henkilöinä ja jätän vähemmälle huomiolle esimerkiksi soittokohtausten teknisen toteutuksen, joka kulta-ajan elokuvissa on ollut yleensä samantasoista elokuvasta riippumatta. Kohtaukset ovat yleensä taiteellisesti onnistuneita, mutta viulunsoitosta on vaikea luoda aitouden illuusiota soittotasennon haastavuuden ja esimerkiksi jousitekniillisten vaikeuksien takia. Tosin samanaisten ongelmien kanssa joudutaan painimaan yhä nykypäivänäkin.

Kuva 6.

Tyypillinen suomielokuvan maisema, jossa viulu on mukana; pelimannit soittamassa tanssimusiikkia kesäisenä päivänä järven rannalla. Kohtaus on musiikkielokuvasta Orpopojan valssi (1951).

3.2 Elokuvien analyysit

3.2.1 Kulkurin valssi (1941) / Suomen Filmitoimisto

Kulkurin valssi on Toivo Särkän ohjaama elokuva vuodelta 1941, jossa pääosissa näyttelevät Ansa Ikonen kreivitär Helenana ja Tauno Palo paroni Arnoldina, joka on samalla elokuvan kulkuri. Elokuva on kuin aikuisten musiikkisatu ja George de Godzinskyn säveltämä musiikki kuljettaa juonta jouhevasti eteenpäin. Ruotsalainen kansansävelmä, ”vandrarevalsen”, toimii musiikillisena pohjana elokuvan musiikille ja sen tunnuslaululle, ”kulkurin valssille, jonka suomenkieliset sanat on tehnyt J.Alfred Tanner. Elokuva on täynnä musiikkia, laulua ja viulunsäveliä.

Elokuva kertoo tarinan komeasta paroni Arnoldista ja hänen seikkailuistaan Suomessa, jonne hän joutuu pakenemaan Pietarin hovista. Arnold joutuu peittelemään henkilöllisyytään, ettei paljastuisi ja pääsee näin kokemaan sellaisia seikkailuja ja elämyksiä, joihin ei vapaaherran elämässään muuten törmäisi.

Elokuvan seikkailutarina sijoittuu vuoteen 1878, jolloin Suomi eli autonomian aikaansa Venäjän vallan alaisena. Suomalaisyntyinen paroni Arnold joutuu pakenemaan tsaarin virkavaltaa Venäjältä kaksintaistelun seurauksena. Venäläinen ruhtinas haastaa Arnoldin kaksintaisteluun, koska ei kestä, että hävisi korttipelissä Arnoldille paljon rahaa. Kaiken lisäksi Arnold on vietellyt hänen vaimonsa rakastajattarekseen. Kaksintaistelussa ruhtinas huijaa ja ampuu ennen aikojaan Arnoldia, joka kuitenkin väistää taitavasti, mutta ampuu kuollettavalta vaikuttavan haavan ruhtinaaseen.

Arnold joutuu pakenemaan Venäjältä ja päättää matkustaa suuriruhtinaan maahan, josta on kotoisin. Hän joutuu peittelemään henkilöllisyyttään ja naamioituu köyhäksi kulkuriksi. Hän pääsee osalliseksi moniin seikkailuihin tallatessaan Suomen maaperällä vapaana ja huolettomana miehenä naisia toisensa jälkeen hurmaten. Matkalla kohti Helsinkiä junassa suoritetaan matkustajien tarkastus ja Arnold lahjoo rahan voimalla nuoren viulua soittelevan pojan vaihtamaan kanssaan henkilöllisyyspapereita. Sen myötä pojan viulukin päätyy Arnoldin käsiin ja matkustajien toiveesta hän soittaa ja laulaa matkan ratoksi. Junavaunussa istuu myös kiertävä sirkusseurue johtajineen ja vakuututtuaan Arnoldin musiikillisista kyvyistä tirehtööri kiinnittää miehen töihin sirkukseensa. Arnold joutuu kuitenkin pian pakenemaan myös sieltä, koska naiset käyvät liian kuumana häneen.

Sirkuksesta Arnoldin matka jatkuu metsiä samoillen mustalaiseleiriin, jossa on parhailaan juhlat käynnissä. Pöydät notkuvat juhlaruokaa ja vaahtoavaa olutta ja mustalaiset soittavat, laulavat ja tanssivat hurmioituneina. Arnold otetaan avosylin vastaan, hän saa uudet vaatteet ja pääsee esittämään viulustin kykyjään soittamalla mustalaisille ”kulkurin valssia”. Viehkeä mustalaiskaunotar Rosinka hurmaantuu Arnoldin kyvyistä ja viettelee hänet villiin tanssiin mustalaisviulun soidessa tanssimusiikkina. Viulua soittaa Rosinkan mies, Fedja, joka tuntee mustasukkaisuutta Arnoldia kohtaa niin paljon, että kappaleen loputtua iskee viulunsa säpäleiksi. Arnoldin ja Rosinkan karattua heinälaaton kahdestaan raivoisa mustasukkaisuus saa Fedjasta otteen ja hän haastaa Arnoldin kaksintappeluun Rosinkasta. Arnold voittaa puukkotappelun, mutta päättää samalla jättää mustalaiseleirin ja suunnata seikkailuissaan eteenpäin.

Samoillessaan kesäisissä metsämaisemissa Arnold saapuu valkean kartanon porteille ja kohtaa siellä hevosvaunun kyydissä matkaavan kauniin naisen, kreivitär Helenan. Arnold ojentaa Helenalle valkoisen kukan ja lumoutuu naisen viehkeästä hymystä. He-

lenan toiveesta kulkuriherra otetaan kartanoon tallitöihin ja kartanon naiset haluavat alkaa sivistää kulkuria ja opettaa tälle esimerkiksi lukemista. Pian Arnold ja Helena rakastuvat toisiinsa, mutta Helenan vanhemmat ovat jo löytäneet tyttärelleen varakkaan sulhasen, jonka avulla perhe selviytyisi taloudellisista vaikeuksistaan. Sivistymättömän kulkurin ja kreivittären suhde vaikuttaa mahdottomalta.

Elokuvan lopussa rakastavaiset kuitenkin saavat toisensa, kun kulkuri tunkeutuu kutsumattomana vieraana Helenan ja tämän sulhasen häihin ja suomalaisen elokuvahistorian yhdessä tunnetuimmista kohtauksista ryöstää morsiamen tanssittamalla hänet ulos kartanosta pakomatulle. Vasta lopussa Helenalle selviää kulkurin oikea henkilöllisyys.

Elokuvan viulunsoittaja on Arnold, mutta elokuvassa on hänen lisäksi useita muitakin viulisteja, kuten Pietarin junassa viulua soittava nuorukainen ja mustalaisleirissä viulua soittava Fedja sekä mustalaisorkesteri Pietarin hienostoravintolassa ja jousikvartetti Helenan ja tämän sulhasen häissä. Arnold tarttuu viuluun kolmasti elokuvan aikana. Ensimmäisen kerran hän soittaa viulua elokuvan alkukohtauksessa, jossa hän pelaa korttia ruhtinaan kanssa hienossa pietarilaisessa ravintolassa. Hän inspiroituu taustamusiikkia soittavan mustalaisorkesterin soitosta niin paljon, että pyytää viulua lainaksi ja alkaa soittaa mustalaisille suomalaista viulumusiikkia. Ennen soittoaan hän lausuu kuulijoilleen: ”Minun maassani on muuan sävel”. Sitten hän soittaa pienen, suomalaisen viulukappaleen ja tunnelma on suomalaiskatsojan näkökulmasta isänmaallinen. Viulusävelmä vie Arnoldin ajatukset hänen kotimaahansa Suomeen, jossa hänen vanha äitinsäkin asuu.

Seuraavan kerran Arnold tarttuu viuluun Pietarin junassa saatuaan nuorelta viuluniekalta henkilöllisyyspapereiden myötä myös viulun. Matkustajien ja erityisesti sirkustirehtöörin toiveesta hän soittaa ja laulaa tunnelmaan sopivaa reipasta, suomalaista kan-

sanmusiikkia. Kolmannen kerran Arnold tarttuu viuluun vieraillessaan mustalaisleirissä ja hurmatessaan Rosinkan. Tämä kohtaaminen on leikattu osittain pois 2000-luvun DVD-versiosta. Arnold soittaa viululla kulkurin valssia ja jatkaa sitä laulaen komealla tenoriäänellään: ”Oi tähtinen taivas, oi kuutamoyö, oi kukkivaa ihana maa. Ei ahdistusta taakka ei kiristä vyö, kun vapaana kulkea saan. Maantiellä laulan ja tanssin, kun metsien humina se soi. Tämän kultaisen kulkurin valssiin, tule kanssani tyttö ohoi!”

Joka kerta, kun Arnold tarttuu viuluun, hänen onnistuu hurmata kuulijansa ja tehdä vaikutus. Arnoldilla ei ole koskaan omaa viulua, vaan hän ottaa aina sen viulun käteensä mikä sattuu olemaan paikan päällä. Hän soittaa aina hetken mielijohteesta ja soitosta nauttien, mutta ehkäpä myös tietäen saavansa kaikki hulluuntumaan siten itseensä.

Pietarin junassa viulua soitteleva nuorukainen on viulisti Olavi Pertteli Haapalainen (synt.1917). Hän soittelee improvisoituja melodioita ja Tauno Palon esittämään Arnoldiin erona on se, että hän on oikea viulisti. Myös mustalaismies Fedja esittämä Vilho Auvinen on ammattiviulisti ja hän on soittanut nauhalle myös ne viulukohdat, jotka Arnold elokuvassa esittää. Fedja soittaa perinteistä mustalaismusiikkia, johon kuuluu niin kaihoisan riipiviä mollisävyjä kuin virtuoosista ilotulittelua. Soitto liittyy mustalaisleirissä juhlimiseen ja toimii samalla taustamusiikkina. Elokuvan lopussa Helenan ja tämän sulhasen häissä kristallikruunut välkehtivät, samppanja virtaa ja häämusiikista vastaa frakkeihin sonnustautunut, klassista musiikkia soittava jousikvartetti.

Elokuvassa viulunsoittaja on aina mies. Viulua soittavat esimerkiksi yhteiskuntaluokan hyljeksitty vähemmistö, Pietarin ja Suomen mustalaiset, joilla on oma rikas musiikkikulttuurinsa. He soittavat ravintoloiden tanssiorkestereissa tai kiertävät maata asuensa leireissään. Paroni Arnold soittaa viululla tilanteesta riippuen niin klassista musiikkia kuin rytmikkäämpää kansanmusiikkia. Hauska yksityiskohta viulistin näkökulmasta on viulun virittäminen sekä ennen Arnoldin soittoa pietarilaisessa ravintolassa että ennen

viuluniekkan soittoa junanvaunussa, koska viulun viritys tulee nauhalta ja toistuu siten koomisen identtisenä. Kulkurin valssi on ainoa elokuva, jossa viulua ylipäänsä viritetään ennen soittamista.

”Kulkurin valssi” on aikuisten satu, joka sijoittuu kuvitteelliseen, Mika Waltarin käsikirjoittamaan maailmaan. Karismaattisten näyttelijöiden, mukaansatempaavan musiikin, taidokkaan lavastuksen ja kameran käytön ansiosta elokuvaa voi pitää yhtenä onnistuneimmista kultakauden elokuvista. ”Tuntemattoman sotilaan” jälkeen ”Kulkurin valssi” on myös kaikkien aikojen katsotuin elokuva elokuvateattereissa.

Kuva 7.

Arnold lainaa mustalaisleirissä Fedjan viulua ja soittaa mustalaisille kulkurin valssin melodiana. Miehekkään kulkurin soitto lumooa Fedjan naisen, Rosinkan sydämen. Viulu

istuu Tauno Palon esittämän Arnoldin käsiin ja koko olemukseen hyvin. Arnoldilla on tarve esittää kuulijoilleen isänmaallista, suomalaista musiikkia. Hän myös tuntuu tietävän, että laulava ja soittava mies tekee naisiin vaikutuksen.

3.2.2 Katariina ja Munkkiniemen kreivi (1943) / Suomen Filmitoimisto

”Katariina ja Munkkiniemen kreivi” on Ossi Elstelän ohjaama elokuva vuodelta 1943, jossa pääosissa näyttelevät Regina Linnanheimo muonamiehen tytär Katariinana ja Leif Wager kreivi Mauritzina. Elokuva oli taas uusi historiallinen romanssi Suomen Filmitoimistolta, jota verrattiin edeltäjiinsä ”Kulkurin valssiin” ja ”Kaivopuiston kauniiseen Reginaan” (1941). Kauniin romanttisen musiikin elokuvaan on säveltänyt Nils-Eric Fougstedt. Erityisesti elokuvaan sävelletty romanssi on edelleen hyvin suosittu kappale esitettäväksi esimerkiksi häissä. Elokuvassa romanssi soi elokuvan tunnusmusiikkina niin viulun sävelin kuin myös Mauritzin Katariinalle laulamana rakkaudentunnustuksena; ”sua vain yli kaiken mä rakastan”. Musiikilla on tarinaa kannatteleva rooli tässä ylitiöromanttisessa rakkauselokuvassa. Musiikki on sinfonista, ilmaisuvoimaista ja taipuu herkän vivahteikkaasti draaman kaareen.

Elokuva sijoittuu 1860-luvun Helsinkiin. Munkkiniemen nuori kreivi Mauritz ja kartanossa kamarineitsyenä työskentelevä Katariina ovat rakastuneet toisiinsa. Katariina on alemmasta säädyistä, muonamiehen tytär, ja vaikka Mauritz haluaisi mennä Katariinan kanssa naimisiin, aatelismiehen ja säädyttömän Katariinan suhde on Mauritzin isoäidin mielestä mahdoton ajatus. Mauritz häpäisisi sillä koko sukunsa ja isoäiti usko nuorten rakkauden hiipuvan ajan mittaan. Hän kutsuu Tukholmasta seurapiirikaunotar Ingeborgin tekemään lähempää tuttavuutta Mauritzin kanssa. Myös Ingeborgin äiti matkustaa Munkkiniemen kartanoon. He majoittuvat kartanoon ja vanhat naiset toivovat, että nuoret rakastuisivat toisiinsa. Mauritz on lahjakas viulisti ja hän haluaa lähteä opiskele-

maan viulunsoittoa Italiaan. Hän päättää karata Katariinan kanssa yhdessä, mutta suunnitelma epäonnistuu. Mauritz sairastuu ja joutuu kesken matkanteon karanteeniin useiksi kuukausiksi. Mauritzin isoäiti saa juoniteltua Katariinan takaisin Munkkiniemen kartanoon ja naittaa tämän kalastaja Eliakselle. Katariinalla ei ole mitään muuta vaihtoehtoa kuin suostua, koska hän odottaa lasta Mauritzille eikä selviytyisi taloudellisesti ilman miehen elätystä ja avioliiton tuomaa turvaa. Kalastaja Elias on hyväsydäminen mies, joka rakastaa Katariinaa ja lupaa huolehtia myös tämän lapsesta kuin omastaan. Isoäiti lähettää Ingeborgin piristämään sairasta Mauritzia ja naisten kerrottua miehelle Katariinan avioiduttua, Mauritz nai vastahakoisesti Ingeborgin.

Vastoinkäymiset koettelevat molempia pariskuntia, kun kalastaja Elias kuolee ruttoon ja Mauritzin avioliitto käy vuosi vuodelta yhä onnettomammaksi. Katariina on antanut pojalleen isänsä nimen, Mauritz. Eräs seurapiirirouva pyytää Katariinalta lupaa ottaa pikku-Mauritz mukaansa Italian-lomalleen paetessaan ruttoa Suomesta Roomaan. Katariina suostuu ruttotartunnan pelossa. Italiassa pikku-Mauritz ja iso-Mauritz lopulta kohtaavat sattumalta ja pian kreivi Mauritzille käy ilmi pojan henkilöllisyys. Hän matkustaa heti takaisin Suomeen kymmenen kuluneen vuoden jälkeen ja nai leskeksi jääneen Katariinan. Elokuva saa onnellisen lopun rakastavaisten saadessa lopulta toisensa kaikkien koettelemusten jälkeen.

Elokuvan viulisti on parikymppinen aatelismies, Munkkiniemen kreivi Mauritz. Yleensä kreivien oli tuohon aikaan tapana lähteä sotilasuralle, mutta Mauritz on musiikillisesti lahjakas ja hän haluaa suureksi viulutaiteilijaksi. Ennen ulkomaan opintojaan Mauritz on luultavasti saanut oppinsa yksityiseltä soitonopettajalta, joka on vierailut kartanossa. Klassiset viuluopinnot ovat olleet 1800-luvun Suomessa ylemmän säädyn, aatelisten ja sivistyneistön harrastus. Elokuviissa luokkajako kuvataan jyrkkänä. Aatelisten ja

säätyläisperheet ovat soittaneet klassista musiikkia ja käyneet klassisen musiikin konserteissa, työläiset ja maalaiset ovat puolestaan soittaneet kansanmusiikkia.

Elokvassa viulunsoittaja on romanttinen elokuvasankarihahmo, joka vetoaa naisiin. Aatelisperheen mies pystyi helposti valitsemaan 1800-luvulla viulistin uran ja opinnot ulkomailla, kun taloudellinen puoli ja asema on ollut kunnossa. Muusikon ammatti nähdään elokuvassa arvostettuna, johon kaikilla ei olisi edes mahdollisuuksia. Mauritz soittaa viulua kahdesti elokuvan aikana. Ensimmäisen kerran hän tarttuu viuluun esittäessään kartanon salongissa pienen klassisen viulusävellyksen isoäidilleen ja Ingeborgin äidille. Ingeborg säestää Mauritzia pianolla ja Katariina katselee heidän yhteismusisointia ovenraosta surumielisin silmin. Tunnelma on latautunut. Mauritz lopettaa soiton vahvassa tunnekuohussa ja juoksee pihalle etsimään todellista rakkauttaan, Katariinaa. Ensimmäisessä viulukohtauksessa korostuu ensimmäistä kertaa elokuvan kolmio-draama-asetelma.

Toisen kerran Mauritz soittaa viulua elokuvan loppupuolella, Rooman asunnossaan. Hän harjoittelee ensin sormiharjoituksia, mutta ajautuukin soittamaan romanssia. Romanssin sävelet kuljettavat hänen ajatuksensa Suomeen ja Katariinaan. Tunnelma on hyvin kaihoisa ja isänmaata ikävöivä. Mauritzin soitto houkuttelee myös Italian matkallaan olevan pikku-Mauritzin kävelemään rohkeasti sisään kreivin asuntoon tekemään tuttavuutta. Oliko sävel hänelle tuttu? Oliko Katariina hyräillyt sitä hänelle?

Molemmat viulukohtaukset sijoittuvat elokuvan tunteellisiin käännekohtiin. Viululla soiva romanssi soi myös taustamusiikkina tarinan kauniissa ja herkissä kohdissa. Leif Wage-
rin esittämän Mauritzin olemus on herkkä, runollinen ja poikamainen. Viulu sopii hänen käsiinsä täydellisesti ja vahvistaa katsojan käsitystä hänen pehmeän herkstä luonteestaan. Viulua herkästä hivelevä nuorukainen on molempien naisten, niin Katariinan

kuin Ingeborginkin unelmien kohde. Mauritz suhtautuu soittoonsa vakavasti ja hän ei esimerkiksi soita sitä Katariinalle kertaakaan vaan ilmaisee rakkaudentuntojaan muilla tavoilla.

En ole halunnut sen tarkemmin ottaa kantaa elokuvien viulukohtausten teknisiin toteutuksiin, koska viulunsoitto on lähes mahdoton saada uskottavaksi muusikkokatsojalle ellei elokuvan soittaja ole ammattilainen. Mutta tässä elokuvassa soittokohtaukset on kuvattu keskitasoa heikommin. Leif Wagerin soittotapa ja soittoasento ovat riittävän uskottavat, mutta jousenvedot menevät aivan eri tahtiin musiikin kanssa. Jousitukset ovat epäviulistisia, jotka ilmenevät esimerkiksi siinä, että legatomusiikin soidessa soittaja sahaa jousella vain edestakaisin, kuin soittaisi kaikki sävelet erikseen. Tai päinvastoin, niin että viulistikatsoja kuulee kappaleessa kohtia, joissa sävelet on soitettu erikseen, mutta ruudussa ne soitetaan kaikki samalle jousenvedolle. Onko kyse ohjaajan välinpitämättömydestä vai tietämättömydestä? Vai ovatko soitettut kappaleet niin haastavia, että 1940-luvun kuvaus- ja äänitystekniikalla on ollut mahdotonta saada korkeatasoisempaa lopputulosta?

Kuva 8

"Minä saan matkustaa Italiaan ja tulla taiteilijaksi. Elämäni suurin unelma on täyttymässä. Pääsen ulos avaraan, suureen maailmaan. Saan kuulla maan parhaiden soittavan ja itse oppia heidän taikansa. Saan hengittää taiteen ja rakkauden ilmaa. (Mauritz lausuu Katariinalle)

Kuva 9. Viulunsoitto istuu Leif Wagerin esittämän Mauritzin olemukseen täydellisesti. Kuvassa Mauritz esiintyy isoäidilleen ja Tukholmasta tulleille naisille, mutta hänen huomionsa kiinnittyy ainoastaan Katariinaan, joka kuuntelee ovenraosta hänen soittoaan surumielisesti.

3.2.3 Toukokuun taika (1948) / Suomen Filmitöiden tutkimus

Toukokuun taika on Ville Salmisen ohjaus vuodelta 1948, jonka pääosissa näyttelevät Eeva Kaarina Volanen mallina työskentelevänä Tuija Suvena ja Ekke Hämäläinen Asko Karina, elokuvan viulunsoittajana. Heikki Aaltoila on säveltänyt musiikin, joka luo kepeän tunnelman tähän keväiseen ja romanttiseen elokuvaan. Elokuvan juoni perustuu ulkomaiseen, joidenkin lähteiden mukaan alkuperältään ruotsalaiseen käsikirjoitukseen. SF:n johtaja Toivo Särkkä käsikirjoitti juonen suomeksi, Ville Salminen tiivisti sen ja samalla Hele Laaksosesta tuli Tuija Suvi ja Kari Melasta Asko Kari. Elokuvan työnimenä oli ”Sävel sinulle”, joka on samalla Aaltoilan säveltämän viululla soitetun tunnusmusiikin nimi.

Elokuvan tarina sijoittuu 1940-luvun Helsinkiin ja elokuva kuvaa siis oman aikansa nykyaikaa. Elokuva on komedia, joka rakentuu väärinkäsityksille ja luokkaeroilla leikkittelylle. ”Kulkurin valssin” ja ”Katariina ja Munkkiniemen kreivin” elokuvien sääty-yhteiskunta on vaihtunut luokka-yhteiskuntaiseen Helsinkiin, jossa syntyperän ja sen tuoman aseman sijaan raha ja omaisuus määrittävät ihmisen arvon yhteiskunnan hierarkiassa.

Nikanderin tavaratalossa mallina työskentelevä Tuija lähetetään viemään uutta iltapukua kauppaneuvoksen tyttärelle tavaratalon tilaamalla taksilla. Taksi joutuu kuitenkin pienoiseen auto-onnettomuuteen, jossa Tuija sananmukaisesti törmää tummankomeaan, frakkiasuiseen Asko Kariin. Tuija luulee tapaamaansa miestä miljonääriksi, koska mies on pukeutunut frakkiin. Todellisuudessa Asko on viulisti ja vain matkalla keikalle esiintymisasussaan. Mies puolestaan luulee Tuijaa kauppaneuvoksen tyttäreksi, koska Tuija on taksilla matkalla kauppaneuvoksen kotiin. Nuoret kiinnostuvat toisistaan ja Asko pyytää Tuijaa illalliselle hotelli Ritziin, Töölöön. Mitä paremmin Tuija ja Asko tu-

tustuvat toisiinsa, sitä suurempi työ heillä on pitää ”kulissit” kunnossa. Monien väärinkäsitysten jälkeen he lopulta saavat toisensa.

Elokuvan viulunsoittajamies on viulisti ja säveltäjä Asko Kari, joka keikkailee viulistina yksityistilaisuuksissa ja soittaa Hotelli Ritzin ravintolan tanssiorkesterissa. Asko on noin 25-vuotias köyhähkö muusikko, joka on vasta aloittelemassa uraansa konsertoivana viulistina. Hän asuu pienessä kerrostaloyksiossä Helsingissä, joka sijaitsee sattumalta Tuijan naapurissa. Hänellä on agenttina vanhempi herra, joka yrittää auttaa Askoa luomaan suhteita ja saamaan tärkeitä esiintymistilaisuuksia. Asko haluaa ennen kaikkea säveltää, mutta tienatakseen leipänsä hän soittaa myös ravintolamuusikkona.

Keikkailevana muusikkona Asko omistaa frakin, jota hän pääsee hyödyntämään viidessä Tuijan illalliselle Ritziin. Henkilökuntaan kuuluvana hän saa myös sampanjat ja menut halvemmalla, ja pystyy siten esiintymään luontevammin rikkaana miehenä. Tuija ihailee Askon varakkuutta, pukeutumista ja ylellistä elämäntapaa illallistaa ilta toisensa perään kalliissa ravintoloissa, mitä Asko valheellisesti joutuu sepittämään. Kun Asko vielä ravintolaillan jälkeen vielä hyppää estraadille kollegoidensa keskelle ja esittää Tuijalle oman sävellyksenä, on nainen täysin hurmaantunut. Asko soittaa herkin ”Sävel sinulle”-kappaleen ja soittaessaan katselee Tuijaa intensiivisesti silmiin. Soolon jälkeen Askon ympärille kerääntynyt viuluorkesteri yhtyy hänen soittoonsa. Viuluorkesterissa soittavat viulistit ovat ammattisoittajia, jotka luovat aitouden tunnetta kohtaukseen. Askon soittokohtaus on kuvattu tyylikkäästi niin, että näyttelijän soittotaidottomuus on onnsituttu häivyttämään. Kamera kuvaa soittoa lähikuvissa niin, että ruudussa näkyy esimerkiksi pelkkää vasemman käden soittoa (stunt) tai pelkästään kasvokuvaa.

Seuraavan kerran Asko tarttuu viuluun elokuvan loppupuolella. Väärinkäsitykset ovat ajaneet rakastavaiset erilleen ja Asko purkaa pahaa oloaan soittamalla ”Sävel sinulle”-kappaleesta rytmikkäämpää, vähemmän hempeilevää versiota. Jos romanssi oli Katriinan tunnusmusiikki Munkkiniemen kreivissä, Tuijan näkeminen kuljettaa Askon ajatukset aina ”Sävel sinulle”-kappaleeseen. Viulunsoittokohtaus, jossa Asko soittaa sävellystään Tuijalle Ritzissä, toistuu elokuvassa kahdesti ja ne linkittyvät toisiinsa paitsi musiikin kannalta, myös tarinan kannalta; molemmissa kohtauksissa nuoret rakastuvat toisiinsa.

Kaikki elokuvanviulukohdat on toteutettu todella tyylikkäästi verrattuna muihin arvioimiini elokuviin. Se johtuu ennen kaikkea ammattiviulistien käytöstä sekä taitavasti suunnitellusta kuvauksesta. Viulumusiikki ja toukokuu ajankohtana luovat pohjan tälle romanttiselle, Hollywood-henkiselle elokuvalle. Viulun läsnäolo on vahva koko elokuvan ajan. Askon sävellykskuljettaa elokuvaa ja yhdistää kaksi rakastavaista. Viulu kuvataan rakkauden instrumenttina, jolla voi valloittaa naisen sydämen. Viulunsoittotaitoa pidetään hurmurinkyknä!

Elokuvan puolen välin tienoilla Asko ja Tuija menevät toisilla treffeillään pyöräretkelle ja joutuvat yöpymään myrskyn takia urheilumajassa. Urheilumajakohtauksessa kuullaan taustalla viiden minuutin viulusoolo, jonka soittaa Olavi Haapalainen. Haapalainen on suomalainen viulisti, joka on syntynyt vuonna 1917, esiintynyt myös mm. Kulkurin valsissa viulua soittavana nuorukaisena ja tehnyt orkesterimuusikon uran soittamalla mm. Helsingin kaupunginorkesterissa.

Katkelmia elokuvan puhereplikeistä:

”Hän ehkä pitää sinua ikävänä ja naurettavana oliona. Sellaisia te viulunvinguttajat yleensä olette normaali-ihmisten silmissä”. (kaveri vinkkaa Askolle)

”Katsos, jos aikoo päästä ammatissa (viulunsoitossa) eteenpäin, ei riitä, että soittaa hienoa musiikkia, täytyy olla myös hienoja tuttavuuksia” (Agentti Askolle)

”Kun tekee musiikkia, ei pidä ajatella, kuinka monta markkaa siitä tulee” (Agentti Askolle)

Kuva 10. Elokuvan viulunsoittajan, Asko Karin, säveltämä ”Sävel sinulle”-kappale viululle (säv.H.Aaltoila)

3.2.4 Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi (1949) / Suomen Filmitoimisto

Kuva 11.

Heimo Haitto on todellakin syntynyt viulu kädessä. Menestyväksi viulistiksi opiskelu vaati kuitenkin kovan hinnan, kun Heimon piti esimerkiksi eristäytyä perheestään kymmeneksi vuodeksi opiskellessaan opettajansa Boris Sirpon johdolla Viipurissa.

Pikku Pelimannista viulun kuninkaaksi on Toivo J. Särkän ohjaama, vuonna 1949 valmistunut elokuva, jossa elokuvan päätähtenä on viulun ihmelapsi, Heimo Haitto. Elokuva kuvattiin jo vuonna 1939 Haiton ollessa 13-vuotias. Kymmenen vuotta myöhemmin

elokuvaan kuvattiin ja liitettiin dokumenttimainen jatko-osa, jossa kerrotaan nuoren Haiton viulistiuran seuraavista vaiheista. Elokuvan käsikirjoitus on fiktiota, mutta myötäilee vahvasti Haiton lapsuusvaiheita. Haitto näyttelee elokuvassa pikku-Olavia, Regina Linnanheimo hänen yksihuoltajaäitiään ja Aku Korhonen Viipurin musiikkikoulun professoria, joka alkaa valmentaa nuoresta pojasta tähteä. Musiikin elokuvaan on säveltänyt Boris Sirpo, joka oli myös Haiton oikea viulunsoiton opettaja. Hän osallistui myös elokuvan käsikirjoittamiseen, joka osaltaan kertoo opettajan tiiviistä suhteesta oppilaaseensa.

Elokuva sijoittuu 1930-luvun puolen välin tienoille. Yksinhuoltajaäiti joutuu viemään pienen poikansa maalle sukulaismiehen, suutari-Antin luokse, koska ei pysty itse elättämään lastaan. Mies on myös vanha pelimanni ja alkaa opettaa innokkaalle pikku-Olaville viulunsoiton alkeita. Olavi oppii nopeasti ja vaivattomasti soittamaan vaikeitakin kappaleita, mutta sitten suutari-Antti sairastuu ja kuolee. Vielä kuolinvuoteellakin vanha mies kannustaa Olavia jatkamaan viuluopintoja, joissa hän on niin lahjakas ja etevä. Olavi joutuu orpokotiin, mutta karkaa sieltä pian pois johtajattaren kiellettyä lemmikkikissan tuonti ja viulunsoitto. Olavi elää kaduilla ja soittelee sianpolskaa tienatakseen rahaa ruokaan. Seikkailujen kautta hän löytää tiensä Viipurin musiikkiopiston lapsiorkesteriin ja orkesterin johtaja, viulunsoiton professori, haluaa ottaa lahjakkaan viulisti-pojan suojatikseen.

13-vuotiaana Olavi osallistuu Lontoossa pidettäviin kansainvälisiin viulukilpailuihin ja voittaa ne soittamalla mm. Mozartin G-duuri konserttoa. Loppuunmyyty voittokonsertti järjestetään Helsingin kaupunginorkesterin kanssa ja siellä myös äiti ja poika kohtaavat toisensa monien vuosien jälkeen liikuttuneina ja onnellisina. Voittokonsertissaan Olavi soittaa virtuoosisen Paganinin D-duuri konserton.

Elokuvan viulunsoittaja on suomalainen viulun ihmelapsi, lapsitähti ja poikkeuksellinen lahjakkuus. Elokuva on kuin dokumenttielokuva Heimo Haitosta ja hänen tiestään tähtiin. Juoni on yksinkertainen, mutta mukailee Haiton oikeaa elämää. Elokuvaan on tallentunut upeasti erityislahjakkaan Heimo Haiton ainutkertainen persoona. Hän tulkitsee pikku-Olavin roolia vilpittömästi ja luonnollisesti, silmistä huokuu syvä herkkyys. Hänen soittonsa on jo varhain ollut jotain aivan poikkeuksellista.

Heimo Haiton oma isä oli veturinkuljettaja ja viulisti ja poika aloitti itsekin viuluopinnot viiden vuoden iässä aluksi isänsä opastuksella. Muutaman vuoden kuluttua isä vei lahjakkaaksi havaitsemansa poikansa Viipuriin, kuuluisan venäläissyntyisen viulopedagogin, Boris Sirpon kuultavaksi. Sirpo vakuuttui Haiton kyvyistä ja alkoi valmentaa poikaa kasvatti-lapsenaan sillä ehdolla, että poika antautuisi kokonaan musiikille eikä saisi ottaa yhteyttä vanhempiinsa ennen kuin olisi täysi-ikäinen. Haitto voitti 13-vuotiaana Lontoon viulukilpailut ja antoi ensikonserttinsa Helsingin kaupunginorkesterin kanssa vuonna 1939 aivan kuten elokuvassakin.

Jatko-osassa, joka kuvattiin kymmenen vuotta myöhemmin, Olavin tarina jatkuu ja hän esiintyy nyt nuorena miehenä soittaen Schubertin Ave Mariaa, katkelman Sarasaten Mustalaislauluista ja Paganinin Noitatanssit. Laiha nuorukainen pitkässä frakissaan näyttää ja kuulostaa aivan pohjolan Paganinilta. Jatko-osa valaisee, miten Olavin/Heimo Haiton ura jatkui sodan sytyttyä. Hän sai kilpailun voiton myötä stipendin jatko-opintoihin Lontooseen, mutta maailmansota esti matkustamisen. Sodan aikana Haitto teki konserttikiertueita Ruotsiin ja Amerikkaan lasten avustustoiminnan merkeissä ja konsertit olivat suuri menestys. Haitto jäi Yhdysvaltoihin soittaen ensin elokuvamusiikkia Hollywoodissa ja liittyen sen jälkeen Los Angelesin filharmonikkoihin.

Vasta kesällä 1948 Haitto palasi takaisin Suomeen ensi kertaa sodan jälkeen. Hän piti useita kymmeniä menestyskonsertteja ja vieraili myös SF:n studioilla soittamassa heille, joiden kanssa oli vajaa kymmenen vuotta aiemmin tehnyt Pikku Pelimanni-elokuvan.

Elokuvan lopussa palataan vielä takautuvasti Olavin/Heimo Haiton alkutaipaleisiin, eli elokuvan alkupuolen kohtauksiin.

Hatunnosto ohjaaja-tuottaja Särkälle, että hän on älynnyt tallentaa filmille tämän huipulahjakkuuden elämää. Vai olisiko Boris Sirpo itse ehdottanut elokuvan tekoa? Elokuva on ohjattu nimenomaan lapsille ja nuorisolle. Aikuiskatselijaa puhuttelee Haiton tulkitsemat lukuisat viulukohtaukset, jotka nivoutuvat luonnollisesti elokuvaan, joskin varsinkin elokuvan loppupuoli vaikuttaa täysin dokumentilta. Kriitikot suhtautuivat elokuvaan myönteisesti, mutta hekin arvostelivat jatko-osan kankeaa yhteen liittämistä: ”Näiden kahden osan liittäminen toisiinsa on suoritettu verrattain töksähtäen ja avuttomasti” (Iltasanomat).

3.2.5 Kesäillan valssi (1951) / Suomi-Filmi

Kesäillan valssi on Hannu Lemisen ohjaama musiikkipitoinen draamaelokuva vuodelta 1951, jonka pääosissa näyttelevät Eeva-Kaarina Volanen senaattorintytär Anniina Grahniina ja Leif Wager musiikinopettaja Lauri Alankona. Oskar Merikannon musiikki inspiroi elokuvan tekoon, mutta juoni on täysin fiktiivinen eikä pohjaudu Merikannon omaan elämään. Melodramaattinen elokuva sijoittuu 1800-1900-luvun taitteen idylliseen Hämeenlinnaan. Elokuva kertoo senaattoriperheen porvaristytön Anniinan ja hänen koulunsa musiikinopettajan Lauri Alangon kielletystä rakkaudesta. Tuottaja Risto Orko kuvaili elokuvan aiheen valintaa seuraavasti: "Elokuvan tarkoituksena on esittää suurelle yleisölle mahdollisimman elävästi, kuvin väritettynä, Merikannon musiikkia.

Sen tarkoituksena on osaltaan edistää Merikanto-renesanssia ja sillä tavoin vetää esiin eräs maamme viime vuosikymmenien kansanomaisimmista säveltäjistä. [- -] Olemme taas pyrkineet luomaan jotain sellaista, joka liittyisi suomalaiseen kulttuuriin, niin toivotomilta kuin tällaiset yritykset taloudellisesti tuntuvatkin."

Elokuva alkaa eräästä toukokuisesta päivästä hämeenlinnalaisessa tyttölyseossa. Koulu on saanut uuden miesopettajan opettamaan musiikkia ja kaikki tytöt ovat ihastuksissaan miellyttävästä nuoresta miehestä. Musiikintunnilla lauletaan Merikannon keväisiä rakkauslauluja ja yhdellä tytöistä, Anniina Grahnilla, on pienoinen soolokin. Anniina on luokkatovereittensa tavoin tykästynyt opettajaansa ja viimeisenä koulupäivänään lyötätäytyy juttusille. Hän ihailee opettaja Alangon musiikillisia lahjoja ja kysyy, voisiko saada kesällä yksityisopetusta omaan lauluunsa. Ensimmäinen tunti pidetään Anniinan kotona kuten hyvien tapojen mukaista oli, mutta jo seuraavalla kerralla Anniina matkustaa hevosrattaissa Laurin kotiin laulutunnilleen. Pian ihastus syvenee rakkaudeksi ja Lauri kerää rohkeutensa pyytääkseen Anniinan kättä senaattori-isältä. Perhe on kuitenkin kauhuissaan ja näreissään nuorten rakkaudesta. Heillä olisi Anniinalle katsastetuna jo kelvollinen kumppani. Asetelma on samantapainen kuin kulkurin valssissa, paitsi että Lauri ei ole musiikinopettajaksi naamioitunut aatelismies. Koska perhe ei hyväksy Lauria sukuunsa miehen alemman säätyarvon vuoksi, Anniina ahdistuu ja päättää karata Laurinsa kanssa salaa vihille ja pois kaupungista. He muuttavat Hattulaan pieneen kerrostaloasuntoon eivätkä kerro Anniinan perheelle olinpaikastaan.

Lauri saa työtä paikallisen sinfoniaorkesterin riveistä ja elättää orkesterimuusikkona itsensä ja Anniinan. Mutta nuoren parin onnea koettelee Laurin jatkuvasti heikkenevä näkö. Lopulta hänen näkökykynsä heikkenee niin huonoksi, ettei hän näe soittaa nuotteja enää orkesterin pultissa vaan alkaa opetella pitkiä sinfonioita ulkoa kaikki yöt. Hän ei halua, että raskaana oleva Anniina tekisi työtä, vaan sinnittelee viimeiseen asti orkesterissa. Erään kerran konsertin ohjelmistoon tulee muutos aivan viime hetkillä ja

vasta silloin kapellimestarille paljastuu Laurin huono terveydentila. Hän ei pysty soittamaan Tsaikovskin neljättä sinfoniaa ulkomuistista ja joutuu lopettamaan leipätyönsä sinfoniaorkesterissa. Anniinalle ja Laurille koittavat ankeat ajat ennen kuin lopulta heidän tarinansa saa onnellisen päätöksen lapsen synnyttyä terveenä, Anniinan perheen hyväksytyä vihdoin vävynsä ja Laurin saadessa leikkauksen avulla näkökykynsä takaisin.

Elokuvan viulisti on musiikinopettaja Lauri Alanko, joka on viulisti sekä taitava pianisti ja säveltäjä. Hän toimii ensin sijaisena hämeenlinnalaisessa tyttölyseossa, mutta naimisiin mentyään elättää perhettään soittamalla paikallisessa sinfoniaorkesterissa. Elokuva kuvaa köyhän muusikkoperheen arkea, jossa viulistiaviomiehen on työskenneltävä yötä päivää elättääkseen itsensä ja vaimonsa, joka on aiemmin kuulunut aatelissäättyiseen senaattoriperheeseen ja luopunut ylellisestä elämästään rakkauden tähden.

Elokuva on täynnä viulukohtauksia ja viulunsoittajia. Jo heti elokuvan alkukohtauksessa, jossa tyttökuoro laulaa musiikinopettajan säestyksellä, kappaletta säestää myös kaksi viulistia ja sellisti. Seuraavan kerran viulua vilahtaa kuvassa Anniina Grahnin pikkuveljen räplätessä sitä. Poika yrittää virittää perheen viulua, mutta katkaisee siitä yhden kielen. Kun Anniina on saapumassa Laurin kotiin ensimmäiselle laulutunnilleen, Lauri avaa ikkunan ja alkaa soittaa viulullaan tervetuliaisserenadia, jonka on juuri säveltänyt ihastukselleen.

Seuraavaksi vietetään Anniinan syntymäpäiviä, joissa hän esiintyy laulaen Merikannon ”Kas oksa värähtää”. Lauri säestää Anniinaa pianolla ja sen lisäksi laulua säestää joustrio, joka myöhemmin soittaa myös kesäillan valssia tanssimusiikkina. Lauri vie Anniinan kuuntelemaan paikallisen sinfoniaorkesterin konserttia, jonka solistina laulaa basso Lauri Lahtinen Merikannon ”Merellä”-laulua. Konsertin jälkeen pari menee nauttimaan

illallista ulkoilmaravintolaan, jossa puolestaan ravintolan muusikot soittavat viulua nuoren parin pöydän ympärillä romanttista kesäyön tunnelmaa luoden. Kun Laurin ja Anniinan tapailu vaikeutuu Anniinan vanhempien takia, Lauri purkaa epätietoista olotilaansa ja ikäväänsä soittamalla yksin kotonaan haikeita säveliä rakkauden kaipuuksiaan. Parin mentyä naimisiin ja Laurin saatua työpaikkansa orkesterista, näytetään elokuvassa kaksi katkelmaa orkesteriharjoituksista. Kaikki orkesterinsoittajat ovat ajalle tyypillisesti miehiä.

Elokuvassa näytetään onnellisia hetkiä Anniinan ja Laurin arjesta, jossa musiikki on koko ajan läsnä. Esimerkiksi eräänä iltana ennen nukkumaanmenoa Lauri soittaa Anniinalleen viululla Merikannon ”Sinä kullannurunen”. Rakkaus ja musiikki korvaavat rahan ja vauraan elintason heidän arjessaan. Välillä heidän suhteeseensa tulee pieniä säröjä, kun Lauri tuntee, ettei pysty elättämään heitä eikä siten olemaan Anniinalle tarpeeksi hyvä mies.

Elokuvan loppukohtauksessa näkökykynsä takaisin saanut Lauri pääsee johtamaan paikallista sinfoniaorkesteria, josta hän aikoinaan joutui lähtemään. Hän johtaa sovitamansa kesäillan valssin kuorolle ja sinfoniaorkesterille. Anniina-vaimo istuu tyytyväisenä yleisössä ja elokuva saa onnellisen lopun!

Viulunsoittajarenttu, johon aatelisneito ihastuu, hurmaa naisensa sävellyksillään ja soitollaan. Anniina on itsekin musiikillisesti lahjakas ja ihailee suunnattomasti etevää opettajaansa. Musiikki tuo heidän rakkaustarinaansa syvyyttä ja kulkee heidän matkassaan niin myötä-kuin vastamäessä. Myös Laurin isä on musiikinopettaja ja nuori mies toimikin juuri isänsä sijaisena tyttölyseossa. Lauri tarttuu viuluun monenlaisissa tilanteissa aina silloin, kuin haluaa ilmaista itseään ja tunteitaan. Hän soittaa viulua, pianoa sekä säveltää ja sovittaa. Poikamiesaikoinaan hän asuu kaksikerroksisessa omakotitalossa

tätinsä Lindan kanssa, joka huolehtii Laurin taloudenhoidosta. Lauri elää musiikilleen ja säveltää ahkerasti, mutta ei ole järin varakas. 1800-luvulla lyseon opettajat kuuluivat tyypillisesti porvarissäätyyn, mutta Anniinan perheen nyrpeä suhatutuminen Lauriin viittaa hänen olevan säätyluokkien alapuolella. Anniinan vanhemmat arvostavat häntä muusikkona, mutta pitävät ajalle tyypillisesti naimakauppaa säätyläisperheen tyttären ja köyhän muusikon kesken täysin sopimattomana, joka aiheuttaisi kunnian menetyksen ja häpeän senaattoriperheelle. Lauri kuitenkin saa orkesteripaikan paikallisesta sinfoniaorkesterista ja osoittaa siten, että muusikko pystyy hyvin elättämään perheen. Ja että Anniinan ja Laurin avioliitossa musiikki ja rakkaus menevät aineellisen hyvinvoinnin edelle. Anniina valitsee köyhän ja säädyttömän elämänmuodon.

1900-luvun taitteen Suomessa on ollut lähinnä klassisen musiikin kulttuuria ja pelimanniperinteitä. Musiikki oli arvostettu harrastus vauraissa säätyläisperheessä kuten juuri Anniinan perheessä. Anniina käy laulutunneilla ja hänen pikkuveljellään on oma viulu. Suomessa ei 1800-luvun lopussa ollut musiikkiopistoja. Ensimmäinen musiikkiopisto perustettiin vuonna 1882 Helsinkiin, joka sai vuonna 1924 nimekseen Helsingin konservatorio ja vuonna 1939 Sibelius-Akatemia. Muita musiikkiopistoja alkoi syntyä pääsääntöisesti vasta 1950-luvulla.

Kuten elokuvassa ”Katariina ja Munkkiniemen kreivi”, myös tässä elokuvassa Leif Wagerin olemus sopii täydellisesti sielukkaan ja idealistisen Lauri Alangon rooliin. Vuodet ovat tuoneet lisää miehistä charmia hänen valkokangas-olemukseensa. Mielenkiintoista on myös se, että tämä on jo toinen elokuva, jossa Eeva-Kaarina Volanen näyttelee rakastuneensa viulunsoittajaan, kuten myös elokuvassa ”Toukokuun taika”.

4 Yhteenveto - Mitä yhteistä elokuvien viulisteilla on?

Elokuvat esittelevät viisi viulunsoittajahahmoa: Kulkuri-Arnoldin, Kreivi Mauritzin, Asko Karin, pikku-Olavin ja Lauri Alangon. Kaikki viulunsoittajat, jotka ovat pääosassa suomalaisessa elokuvassa, ovat miehiä. Nainen viulu kädessä on harvinainen näky, mutta esimerkiksi ”SF-paraatissa” helsinkiläisravintolan tanssiorkesterissa vuorottelee miesviulistien lisäksi naisista koostuva viuluorkesteri. Toinen elokuva, jossa nainen soittaa viulua on ”Kaunis Veera eli Balladi Saimaalta”, jossa kaunis mustalaisneito soittaa mustalaisävelmää kukkaniityllä Saimaan rannalla. Yleensä vanhoissa suomalaisissa elokuvissa naiset osaavat laulaa ja soittaa pianoa ja miehet puolestaan ovat erikoistuneet jonkin instrumentin hallintaan.

Elokuvien mieshahmoista kaikki muut ovat nuoria, täysi-ikäisiä nuorukaisia paitsi 13-vuotias Olavi. Sekä paroni Arnold että kreivi Mauritz kuuluvat aatelissätyyn. Arnold on vapaaherra ja asuu Pietarissa. Hän on kotoisin aateliskartanosta, jossa hänen perheestään ainakin edelleen äiti asuu. Elokuvassa Arnold joutuu kuitenkin jatkuvasti peittelemään henkilöllisyyttään ja alkaa vähitellen suorastaan nauttia siitä ottamalla loppujen lopuksi kaiken ilon irti uudesta roolistaan kulkurina. Ehkä johtuen juuri Arnoldin aatelissäädystä, hän on saanut opiskella klassista musiikkia ja viulunsoittoa ja on siinä taitava. Kulkurin roolissa hän siirtyy luontevasti soittamaan kansanmusiikkia. Viulunsoitto on hänelle harrastus ja hän nauttii soittamisesta myös siksi, että saa hurmattua sillä kaikki ympärillään olijat. Pietarin junassa hän hurmaa soitollaan ja laulullaan sirkuksen johtajan ja pääsee töihin, mustalaisleirissä Rosinka hullaantuu soittelevasta kulkurista ja Helenaankin sekä kartanon piikoihin ”kulkurin valssi” tekee suuren vaikutuksen. Arnold innostuu esittämään kulkuria niin tosissaan, että katsojalle saattaa elokuvan aikana jo hämärtyä hänen aatelistarvonsa.

Kreivi Mauritzkin asuu aateliskartanossa, Munkkiniemessä. Kartanon mailla on torppareita, muonamiehiä ja kalastajia, joilla ei ole säätyarvoa, mutta jotka työskentelevät kartanon leivissä. Katariina, johon Mauritz on rakastunut, on juuri muonamiehen tytär. Muonamiehet olivat tilattomia, mutta omillaan asuvia ja tekivät päivätyönsä maanomistajalle. Niin Katariina kuin hänen perheensä olivat Munkkiniemen kartanon hallitsijattaren, vanhan kreivittären, Mauritzin isoäidin, palveluksessa.

Kreivin ja muonamiehen epäsäätyinen rakkaus oli ajan hengen mukaan täysin sopimaton. Alaluokkaiset piit kelpasivat korkeintaan rakastajattariksi. Mauritz on saanut kreivin arvonsa mukaisesti sivistävän kasvatuksen ja musiikki on ollut hänelle tärkeä osa elämää. Hän haaveilee ammattimuusikon urasta. Musiikkiura kuvataan elokuvassa aatelmiehelle sopivana ja arvostettavana uravalintana, perustuihan sääty-yhteiskunta enemmän ajatukseen mitä kukin oli syntyperältään ja että eli säätynsä ja arvonsa mukaisena elämää. Molemmat aatelisherrat Arnold ja Mauritz onnistuvat saamaan rakastamansa naisen omakseen. Ja vain Mauritzin tapauksessa kyseessä on säätyrajat ylittävä rakkaustarina.

Mauritz soittaa viulua ennen kaikkea itsensä vuoksi ja rakkaudesta musiikkiin. Hänen laulunsa tekee Katariinaan suuremman vaikutuksen kuin soittotaito. Mauritz ei nähtävästi halua sekoittaa viulunsoittoa ja naisasioitaan. Arnold puolestaan tietää soittotaidon tekevän hänestä entistä kuumemman miehen laulutaidon ja tanssitaidon ohella, joten hänen motiiveihinsa kuuluu selkeästi myös naisten hurmaaminen. Hän on naistenmies ujoon Mauritziin verrattuna.

Kuten kreivi Mauritzille, myös Asko Karille viulunsoitto on sydämen asia. Siinä missä Mauritz haikailee ulkomaille, Asko puolestaan viihtyy viulistina Helsingissä. Ajan henki on myös täysin toisenlainen kuin Mauritzin ja Arnoldin elämässä. Eletään 1940-luvun

loppua sodan jälkeisessä Suomessa ja sääty-yhteiskunnasta on siirrytty luokkayhteiskuntaan, jossa ammatti, asema ja omaisuus määrittävät syntyperää enemmän missä piireissä kukin liikkui. Asko ja Tuija kuuluvat samaan luokkaan, olivathan he tavaratalon malli ja ravintolaorkesterin muusikko. Kumpikin vain luulee toista rikkaaksi ja se aiheuttaa elokuvan pääparille sisäisen tunteen ”mahdottomasta” suhteesta. Samaa tunti varmasti myös kreivitär Helena rakastuessaan irtolaiseen kulkuriin. Yllätys oli vain päinvastainen!

Asko elää musiikilleen ja rakastaa säveltämistä. Viedessään Tuijan ravintolaan illalliselle hän haluaa ehdottomasti nousta lavalle ja esittää romanttisen sävellyksensä kauniille illalliskumppanilleen. Asko haluaa soittotaidollaan tehdä vaikutuksen Tuijaan ja onnistuukin siinä. Kuten kaikissa muissakin rakkaustarinoissa, myös Lauri Alangon rakkauden ongelmana on säätyero. Lauri elää samaa aikakautta Mauritzin ja Arnoldin kanssa. Tilanne on samanlainen kuin kreivillä, mutta toisinpäin: nainen on aatelinen ja mies säätyluokkien ulkopuolella. Kuten alaluokkaan kuuluva Askokin, myös Lauri joutuu tekemään paljon muusikontöitä elättääkseen itsensä ja perheensä.

13-vuotias Olavi elää 1930-luvun lopun Suomessa, jossa sota vasta enteilee tuloaan. Hän on Laurin ja Askon lailla alaluokkaisesta perheestä, mutta kehittyttyään soittajana hänestä tulee menestyvä ja varakas. Olavi on kaikista viulunsoittajahahmoista menestynein voittaessaan viulukilpailut ja lähtiessään Yhdysvaltoihin viulistiksi. Asko tosin voitti sävellyksellään kansainvälisen sävellyskilpailun.

Kulkuri-Arnold on luonteeltaan naistenmies, jolla ehtii elokuvassakin olla monta naisseikkailua ennen Helenea. Arnold leikittelee rakkaudella, kunnes rakastuu Helenaan ja joutuu näkemään paljon vaivaa, saadakseen ylväästä kreivittärestä vaimon itselleen. Arnold on arvoltaan vapaaherra, mutta elokuvan tarinan edetessä hän on nimenomaan

köyhänä ja vapaana kulkurina todellisuutta katsojalle. Arnold ottaa kulkurin roolistaan kaiken irti, sillä hän pääsee kokemaan asioita, joita ei ehkä muuten pääsisi kokemaan. Hän menee kulkurin roolissaan ehkä jopa liian pitkälle pitäessään Helenan perheen väkeä pilailunsa kohteena. Mutta ainakin Arnold voi olla vakuuttunut siitä, ettei Helena rakastunut hänen asemaansa ja rahoihinsa.

Kreivi Mauritz on puolestaan miehekkään ja itsevarman Arnoldin vastakohta. Hän on hienostunut, sirorakenteinen ja sisätiloissa viihtyvä nuori mies, joka näyttää aivan haa-veilevalta runoilijanuorukaiselta. Hän on syvästi rakastunut ensimmäistä kertaa elämässään, mutta hänellä ei loppujen lopuksi ole tarpeeksi päättävääisyyttä naisasioiden suhteen ja hän ajautuu naisten juonittelujen takia kymmeneksi vuodeksi eroon rakastamastaan Katariinasta eläessään onnettomassa ”pakko-avioliitossa”. Onneksi niinä kymmenenä vuotena Mauritz saa itsevarmuutta sen verran paljon, että uskaltaa toimia säätyään ja sukuaan vastaan ja naida rakastamansa naisen. Kaikki elokuvan naiset isoäidistä Katariinaan ja Ingeborgiin ihailevat Mauritzin soittajan lahjoja. Mauritz vaikuttaa kiltiltä ja uskolliselta romantikolta, jonka elämässä käy onneksi hyvin.

Asko Kari on huomattavan paljon Mauritzia itsevarmempi. Hän rakastuu kauniiseen Tuijaan niin palavasti, että käyttäytyy välillä hyvinkin ailahtelevaisesti ja suorastaan hupaisasti. Lauri Alangon ei aluksi tarvitse tehdä juuri mitään naisensa eteen, sillä Anniina on aivan ihastunut musiikinopettajaansa jo alusta lähtien. Anniina tekee varsinaisen aloitteen aloittaessaan laulutunnit Laurin johdolla ja halutessaan karata Laurin kanssa vihille, koska hänen sukunsa ei hyväksy suhdetta. Lauri Alanko on rauhallinen ja tasainen luonne, hieman tosikko ja huolestumiseen taipuvainen. Hänellä tosin onkin siihen syytä työpaikan ollessa välillä pahasti uhattuna. Askolle, Mauritzille, Laurille ja Olaville musiikki on koko elämä. He haluavat kehittyä mahdollisimman taitaviksi viulisteiksi ja saavuttaa menestystä. He kaikki haluavat musiikkiuralle tai ovat jo musiikin

ammattilaisia. Kulkuri-Arnold puolestaan soittelee viulua lähinnä harrastusmielessä, koska se on hauskaa ja hän saa sillä ihailua osakseen.

Yhteistä elokuvan viulunsoittajamiehille on se, että kaikki he saavat rakastamansa naisen omakseen, viimeistään elokuvan loppumetreillä. Huolimatta viulunsoittajan syntyperästä tai varallisuudesta kaikki he elävät onnellista elämää ja saavat kauniin naisen rinnalleen. Soittajista viulustimiehillä tuntuu käyvän parhain flaksi naisten suhteen ainakin suomalaisen mustavalkoelokuvan satumaailmassa.

5 Viulunsoittokohtausten tarkempi erittely

5.1 Kulkurin valssi:

1.Kesäillalla (säv.trad): Arnold (Tauno Palo), viulu (playback), tuntematon viulisti. Kohtaus hienossa Pietarilaisessa ravintolassa.

2.Mustalaismusiikkia (säv.Godzinsky): mustalaisyhtye + laulavia mustalaisia (playback), Helsingin teatteriorkesteri + sekakuoro. Kohtaus hienossa Pietarilaisessa ravintolassa.

3.Improvisaatio (säv.Godzinsky): junan viuluviikari, viulu (Olavi Haapalainen). Kohtaus Pietari-Helsinki-junassa.

4.Matalan torpan balladi ((säv.Godzinsky): Arnold (Tauno Palo), viulu ja laulu (playback), tunnistamaton viulisti. Kohtaus Pietari-Helsinki-junassa.

5.Kulkurin valssi (säv.trad/Tanner): Arnold (Tauno Palo), viulu (playback, es.Vilho Auvinen). Kohtaus mustalaiseirissä.

6.Mustalaismusiikkia (säv.Godzinsky): Fedja, mustalaismies, viulu (Vilho Auvinen). Kohtaus mustalaiseirissä.

7.Kulkurin valssi: Arnold, laulu + ”kartanon työntekijät” harmonikka-klarineti-viulutiona. Kohtaus kartanon väentuvassa.

8.Juhlamusiikki (säv.Godzinsky): Kohtauksessa jousikvartetti esittää häämusiikkia kartanon häissä.

9.Kulkurin valssi: Arnold, laulu + Fedja, viulu (Vilho Auvinen). Kohtaus kartanon häissä, jossa Arnold ryöstää morsiamen.

5.2 Katariina ja Munkkiniemen kreivi:

1.Viulumusiikki (säv.Fougstedt): Mauritz, viulu & Ingeborg, piano (playback), tunnistamaton viulisti ja pianisti. Kohtaus Munkkiniemen kartanon salongissa.

2.Romanssi (säv.Fougstedt): Mauritz, viulu (playback), tunnistamaton viulisti & Helsingin teatteriorkesteri. Kohtaus Roomassa, Mauritzin kotona.

5.3 Toukokuun taika:

1.Sävel sinulle (säv.Aaltoila): Asko Kari, viulu + viuluorkesteri (playback), tunnistamaton viulisti. Kohtaus illallisella hotelli Ritzissä.

2.Teetä kahdelle (Säv. Vincent Youmans): Asko Kari, viulu + ravintolan tanssiorkesteri (playback), Helsingin teatteriorkesteri. Kohtauksessa Asko on töissä hotelli Ritzin tanssiravintolassa.

3.Sävel sinulle (säv.Aaltoila): Asko Kari, viulu + viuluorkesteri (playback). Kohtauksessa Asko on töissä Ritzissä ja soittaa kappaleesta rytmimusiikki-version.

4.Extra: urheilumajakohtauksessa kuullaan taustamusiikkina Olavi Haapalaisen soittama viiden minuutin viulusävellys (säv.Aaltoila).

5.4 Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi:

1.Airs varies (säv. Charles de Bériot): Heimo Haitto, viulu, + Jalmari Rinne, viulu

2.Orvon huokaus / Iltalaulu / Tääl' yksinäni laulelen (säv. trad.): Heimo Haitto, viulu

3.Sianpolska (säv. trad.): Heimo Haitto, viulu

4. Concerto pour violon avec d'orchestre No 4 remineur op. 31 / Konsertto viululle ja orkesterille nro 4 d-molli op. 31, hidas osa (säv.) Henri Vieuxtemps: Heimo Haitto, viulu

5. Mooses-fantasia (säv. Niccoló Paganini): Heimo Haitto, viulu ja Martti Similä, piano

6. Konzert für Violine und Orchester No 5 A-dur, KV 219 / Konsertto viululle ja orkesterille nro 5 A-duuri, KV 219, 1. osan (Allegro aperto) kadenssi (säv. Wolfgang Amadeus Mozart: Heimo Haitto, viulu

7. Konsertto viululle ja orkesterille nro 1 D-duuri op. 6, keskiosa (säv. Niccoló Paganini): Heimo Haitto, viulu ja orkesteri, joht. Boris Sirpo

8. Airs Bohémiens / Zigeunerweisen / Mustalaislauluja (Mustalaiseks' olen syntynyt) , op. 20 (säv. Pablo de Sarasate): Es. Heimo Haitto, viulu ja Cyril Szalkiewicz, piano

9. Ave Maria (säv. Franz Schubert): Heimo Haitto, viulu ja Cyril Szalkiewicz, piano

10. Lapsuuden toverille / Sä kasvoit neito kaunoinen (säv. trad., sov. Arvo Hannikainen): Heimo Haitto, viulu

11. Le Streghe / Noidan tanssi, op. 8 (säv. Niccoló Paganini): Heimo Haitto, viulu ja Cyril Szalkiewicz, piano

5.5 Kesäillan valssi:

1. Kesäillan valssi (säv. Oskar Merikanto, san. Aapo Similä, sov. Martti Similä)
Kohtaus esimerkiksi Anniinan syntymäpäiviltä, jossa soittaa jousitrio tai elokuvan lopusta, jossa kappaleen esittävät kuoro ja orkesteri.
2. Kevätlinnuille etelässä (säv. Oskar Merikanto, san. J.H. Erkko, sov. Martti Similä):
tyttökuoro + joustrio + piano. Kohtaus elokuvan alun musiikintunnilta.
3. Idylli (säv. Oskar Merikanto, sov. Martti Similä): Leif Wager, viulu (playback, Voide Jussila, viulu). Kohtauksessa Anniina on tulossa ensimmäiselle laulutunnilleen Laurin kotiin.
4. Kas oksa värähtää (säv. Oskar Merikanto, san. Sandor Petöfi, suom. Jussi Snellman, sov. Martti Similä): Eeva--Kaarina Volanen, laulu ja Leif Wager, piano, Rauha Puntti-Laakso, sello sekä kolme "tyttökoululaista", viulu (playback, Kaisu Vihervuori, laulu, piano- ja jousiyhtyesäestys)
5. Merellä (säv. Oskar Merikanto, san. J.H. Erkko, sov. Martti Similä): Lauri Lahtinen, laulu ja orkesteri
6. Kullan murunen (säv. Oskar Merikanto, san. J.H. Erkko, sov. Martti Similä): Leif Wager, viulu (playback, Voide Jussila, viulu)
7. Sinfonie Nr. 2 D-Dur, op. 36 / Sinfonia nro 2 D-duuri, op. 36, osa Allegro molto (säv. Ludwig van Beethoven): orkesteri
8. Tšetvertaja sinfonija f-minor / Sinfonia nro 4 f-molli, osa Finale - Allegro con fuoco (säv. Pjotr Tšaikovski): orkesteri, joht. Martti Similä

6 Kreivien ja vapaaherrojen Suomi 1800-luvulla

Vaikka niin kreivi Mauritz kuin paroni Arnoldkin seikkailevat fiktiivisessä draamaelokuvassa, elokuvien kuvaama kreivien ja vapaaherrojen Suomi on ollut todellinen 1800-luvulla. Aatelisto sai alkunsa Ruotsin vallan aikana, kun armeijan ratsuväessä palvelleet miehet korotettiin omaan säätyynsä ja 1500-luvulla Juhana III määräsi tämän aatelistarvon perinnölliseksi. Venäjän vallan aikana Suomen suuriruhtinaskuntaan syntyi erillinen keisarin nimittämä Suomen aateli. Aatelisilla oli monia etuja, kuten verovapaus, yksinoikeus tiettyjen maatilojen omistukseen ja pääsy ylimpiin virkoihin. Aatelissukuja olivat niin ruhtinaalliset, kreivilliset, vapaaherralliset kuin aatelistekin suvut. Vapaaherran puhuttelunimi oli paroni, kuten juuri kulkurin valssin Arnoldilla.

1800-lukua pidetään Suomessa kartanokulttuurin kulta-aikana. Valtaosa kartanonomistajista oli aatelistia, joista tuli maanviljelyyn perehtyneitä tilanomistajia. Osa aatelistista käytti kartanoa vain kesäasuntonaan. Tärkein kartanoalue sijaitsi uudella maalla, jonne myös Munkkiniemen kreivin, kreivitär Helenan ja vapaaherra Arnoldin kartanot sijoittuivat.

Kuva 12. Sekä kreivitär Helenan että kreivi Mauritzin kotikartanona kuvauksissa toimi Herttoniemen kartano. Paroni Arnoldin koti sijaitsi Westerkullan kartanossa, Itä-Vantaalla.

7 Miten minusta tuli elokuvahullu

7.1 Lapsuuden ja nuoruuden elokuvamuistot

Olen lapsesta saakka kasvanut vanhan suomalaisen elokuvan maailmaan, sillä perheessämme on katsottu aina nimenomaan suomalaisia elokuvia. Kun olin pieni, perheellämme oli tapana erityisesti kesäisin lainata kirjastosta paljon mustavalkoelokuvia. Katselin niitä mielelläni myös omin päin, sillä vanha suomalainen maisema ja elokuvien kuvaama entisajan elämäntyli jo itsessään kiehtoivat minua.

Ensimmäinen mustavalkoelokuva, jonka muistan nähneeni, oli aikanaan 1990-luvulla televisiosta näkynyt ”Pekka ja Pätkä lumimiehen jäljillä”. Olimme mummin ja ukin luona kylässä äitini ja pikkuveljeni kanssa ja katsoimme elokuvaa yhdessä. Kiehtovinta oli ajatella, että oma äiti oli pikkutyttönä katsonut samaa elokuvaa. Silloin elokuvasta jäi pikkutyttöä mieleeni parhaiten se, miten Pätkä pystyikään köyttä pitkin kiipeämään kerrostalon seinää pitkin ylimpään kerrokseen tai se, miksi lumimies oli mustakarvainen eikä valkoinen. Nykyisin samaa elokuvaa katsellessa ihailen Kilpisjärven lumisia maisemia, nautin hyvin valittujen näyttelijöiden suorituksista (mm. Å.Lindman, O.Virta, A.Sauli, T.Halonen) ja kuuntelen Olavi Virran kauniita laulutuoquioita.

Muita elokuvia, jotka ovat jääneet mieleeni lapsuusvuosilta, ovat olleet mm. Valentin Vaalan Waltarin romaanin pohjalta ohjaama sydämetön komedia ”Gabriel, tule takaisin”, jossa Tarmo Manni loisti miespääosassa sekä elokuvat ”Hopeakihlajaiset”, ”Totalalmen perillinen” ja ”Isän vanha ja uusi”.

Olin aloittanut omat viuluopintoni 4-vuotiaana ja harjoitellessani 1/3-tutkintoani varten kevättalvella 1997, lainasimme äidin kanssa kirjastosta elokuvan ”Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi”. Heimo Haitto esitti elokuvassa viulun ihmelasta soittaen toinen toistaan vaikeampia virtuoosikappaleita. Suloisen viulupojan soitto syöpyi mieleeni ja erityistä minulle oli se, että elokuvan lopussa Haitto esittää mm. Paganinin Noitatanssikappaleen, jonka helpotettua versiota (Suzuki-vihko) itse harjoittelin ensimmäistä tutkintoani varten. Se, että näki elokuvassa suomalaisen lapsitähdän esiintyvän niin virtuoosisesti, antoi valtavasti inspiraatiota omaan harjoitteluuni.

Varhaisnuorena minulla oli myös vaihe, jolloin en lämmennyt vanhalle suomielokuvalle. Sain joululahjaksi ”Tukkijoella”-elokuvan ollessani noin 11-vuotias, mutta kerran katsottuani myin elokuvan kirpputorilla, sillä tukkilaisromantiikka tuntui vieraalta ja Tauno Pa-

lokin tuntui liian vanhalta romanttisen miespääosan rooliin. Mutta jo muutamaa vuotta myöhemmin ollessani lukioikäinen mustavalkoelokuva vangitsi uudelleen mielenkiintoni. Eräänä sunnuntai-iltana Yle nimittäin esitti teema-kanavallaan elokuvan ”Morsiusseppelä”, jota uppouduin seuraamaan suurin piirtein puolesta välistä loppuun ja elokuva teki minuun väkevän vaikutuksen. Anna-Maija Tikkasen ja Jussi Jurkan näyttelemien nuorten kielletty rakkaustarina ja dramaattinen loppu koskettivat 17-vuotiaan sydäntäni. Seuraavana päivänä suuntasin heti lähimpään kirjastoon lainamaan kyseisen elokuvan ja tarttui mukaani monta muutakin vanhaa suomalaista elokuvaa.

Toukokuussa 2011 innostukseni vanhoja suomalaisia elokuvia kohtaan lehahti ilmieläkkeihin ja siitä lähtien olen ollut intohimoinen mustavalkoelokuvien harrastaja. Mitä silloin toukokuussa sitten tapahtui? Olin 23-vuotias ja kolmas opiskeluvuosi viulu- ja laulupintojen parissa Metropoliasissa oli juuri päättymässä. Päätin juhlistaa alkavaa kesälomaa ostamalla jotain kivaa ja niinpä mukaani tarttui hetken mielijohteesta ”Vaimoke”-elokuva, jonka ostin Helsingin asematunnelin Anttilasta. Syvennyin heti kotona katsomaan elokuvaa ja elokuva hurmasi minut kertakaikkisen hausalla juonella ja oivallisella huumorilla! Aurinko paistoi ulkona, ja vaikka elokuva sijoittuikin talvisiin maisemiin (harvinaista vanhoille suomielokuville), Ansa Ikosen ja Tauno Palon esittämien päähenkilöiden rakkaustarina kuvattiin niin vilpittömän avoimesti ja hauskein kääntein, ettei se tuntunut yhtään vanhahtavalta vaan teki vaikutuksen. Elokuvan katsottuani (ainakin kaksi kertaa peräkkäin) aloin etsiä internetistä tietoa elokuvasta ja ylipäänsä suomalaisen elokuvakulttuurin historiasta. Lainasin kirjastosta Tauno Palon ja Ansa Ikosen elämäkerrat, tutustuin ohjaaja Valentin Vaalan lukuisiin valloittaviin komedioihin ja ahmin tietoa kulta-ajan elokuvaeleganssista internetistä. Vuosi 2012 oli minulle todellinen vanhan suomifilmin vuosi, sillä elokuvia tuli katsottua yli 50. Jos satuin heräämään, saatoin katsoa yhden suomielokuvan ja lähteä vasta sitten kouluun. Elokuvan maailma

tuntui niin kiehtovalta! Katsottuani eri vuosikymmenten tuotantoa itselleni on 1930-1950-lukujen elokuvista on muodostuneet ne läheisimmät.

7.2 Vanhan iskelmämusiikin tenho

Oleellisena osana elokuvaintoiluani on myös vanha, 1930-1950-luvun iskelmämusiikki. Suomielokuvan musiikeista erityisesti Georg Malmstenin musiikki tavoittaa minut ja koen hänen musiikkinsa todella syvästi. Mietin aluksi, että ehkä hänen musiikissaan vain yhdistyvät sellaiset asiat, joita hyvältä musiikilta odotan. Kuten mollinkaihoisia romanttisia melodioita, jotka kuljettavat kuulijansa jonnekin arjen yläpuolelle ja tuovat lohtua. Mutta luulen, että mieltymys Malmstenin musiikin juontuu varhaisiin lapsuusmuistoihini. Olen perinyt mummini romanttisen ja taiteellisen luonteen. Hänen lempielokuviaan olivat esimerkiksi juuri suomalaiset elokuvat ja lempimusiikkiaan Malmstenin musiikki, jota hän soitti levysoittimella, kun olin pienenä hoidossa. Luulen, että tämä musiikki syöpyi jo silloin syvälle minuun ja tuo nykyisin alitajuisesti myös paljon tunnemuistoja lapsuudestani.

Siivotessani mummin laatikoita hänen kuolemansa jälkeen, löysin erään vihkon välistä Tauno Palon kuolinilmoituksen, jonka hän oli aikoinaan leikannut Helsingin Sanomista. Sillä hetkellä hymyilin surumielisesti, että miten ihanaa onkaan, kuinka samat asiat voivat vedota meihin sukupolvesta toiseen. Toisaalta on surullista, etten koskaan ehtinyt tai osannut kysyä hänen kokemuksiaan 1930-luvun Helsingistä, jossa hän sis-konsa kanssa asui siskonsa Töölön yksiössään ja kuinka hän raitiovaunulla kävi ostoksilla Stockmannilla ja vapaa-ajalla elokuvateattereissa.

8 Mikä kulta-ajan elokuvassa kiehtoo?

Elokuviin on tallentunut paljon dokumentaarista materiaalia 1900-luvun Suomesta. Elokuviin avulla on ollut mielenkiintoista siirtyä vuosikymmenissä taaksepäin ja havaita, miten elämä ja kulttuuri ovat kehittyneet tai muuttuneet Suomessa. Elokuviin kautta pääsee keskelle menneisyyttä hyvin toden tuntuisesti. Monien vanhojen elokuvien ystävien mieliharrastus onkin esimerkiksi tunnistaa ja bongailla kuvauspaikkoja. Kuvitteelliseen maailmaan sijoittuvia pukudraamoja enemmän itseäni kiehtoo eniten silloista nykyhetkeä kuvaavat elokuvat, joissa eletään tavallista arkea (SF-paraati, Kuriton sukupolvi, Mieheke, Viikon tyttö) tai elokuvat, jotka sijoittuvat historialliseen todellisuuteen (Tuntematon sotilas) tai kuvitettuun historialliseen todellisuuteen kuten esimerkiksi Hella Wuolijoki-filmit. Myös maaseudulle sijoittuvissa elokuvissa (Ratavartijan kaunis Inkeri, Suotorpan tyttö) on oma viehätysensä.

Mutta olisivatko kulta-ajan elokuvat niin koukuttavia ilman sen ajan musiikkia, joka niitä kauniisti värittää? Elokuvamusiikilla on erityisen suuri rooli niin alkumusiikkina, taustamusiikkina kuin lukuisina musiikkinumeroina ja laulukohtauksina. Kulta-ajan elokuville on tyypillistä, että vaikka elokuva ei olisi edes musikaali tai musiikkielokuva, musiikki kuuluu tärkeänä osana jokaiseen elokuvaan. Monet näyttelijät osasivat laulaa lauluosuuksensa itse erittäin upeasti. Monet tunnetut iskelmät sävellettiin alunperin elokuvaan ja niistä tuli hittejä vasta elokuvan myötä. Tällaisia iskelmiä ovat esimerkiksi kaikille tutut ”Pot-pot-pot-pot potkut sain” (SF-paraati/1939), ”Sulle salaisuuden kertoa mä voisin” (Kyökin puolella/1940), ”Katupoikien laulu” (Onnellinen ministeri/1942) ja ”Sinun silmiesi tähden” (Pekka puupää kesälaitumella/1953). Useassa romanttisessa elokuvassa elokuvan miestähti laulaa serenadin naiselleen, lapset laulavat koululuokissa,

sukujuhliissa lauletaan ”Ma oksalla ylimmällä” ja musiikki ja rakkaus kietoutuvat kauniisti toisiinsa.

Monissa elokuvissa on sellaista aitoutta, rehellisyyttä ja sielukkuutta, jota tavoitan itse myöhempien vuosikymmenien elokuvista vähemmän. Elokuvat nostavat jalustalle suomalaisuutemme parhaita puolia ja ruokkivat samalla kansallista itsetuntoamme. Komedian huumori on älykkäästi käsikirjoitettua ja useimmiten hyvin tilannekoomista, joka uppoaa ainakin minuun.

On myös mielenkiintoista seurata, miten sota vaikutti elokuvien aiheisiin. 1930-luvun elokuvia leimaa ilottelu, huvittelu ja huolettomuus, joka kulminoituu hyvin 1939-vuonna tehdyssä SF-paraati elokuvassa. Elokuva tehtiin kesällä 1939, juuri ennen Mainilan laukauksia ja siitä seurannutta talvisotaa. Suomeen oli tulossa vuoden 1940 kesäolympialaiset ja elokuvasta oli tarkoitus tehdä niin sanottu mainosfilmi kesäisestä Helsingistä.

1940-luvun alun filmit ovat hyvin romanttisia ja saavat usein onnellisen lopun. Sodassa raatanut kansa kaipasi glamoria ja todellisuuspakoa ja elokuvia tehtiin vastaamaan kansan toiveisiin ja tarpeisiin. 1940-luvun filmeissä alkaa näkyä myös synkkyyttä, tummia sävyjä, kuolemaa ja onnettomia rakkaustarinoita ja iljettäviäkin aiheita, kuten oman tyttären raiskaus (Pimeänpirtin hävitys).

1950-luvun elokuvissa puolestaan on aivan erilainen tunnelma kuin 1930- ja 1940-luvun elokuvissa, sen kuulee jo pelkästään musiikissa. Siinä missä aikaisempia elokuvia oli taustoittanut lähinnä klassinen musiikki, 1950-luvulla suomalaisen elokuvan ykkösveltäjäksi nousi Toivo Kärki ja hänen mukanaan iskelmämusiikki, tango, jazz ja rillumarei-laulut.

Siinä missä 1940-luvun alussa kansalle tarjottiin tarinaa 1800-luvun Munkkiniemen kartanosta, pitsipuvuista ja kreiveistä, 1950-luvulla puolestaan nuorisokulttuurin esiin marssi ym. yhteiskunnan suuret muutokset vaikuttivat filmeihin niin, että suosituiksi aiheiksi nousi esimerkiksi perheen arki kapinallisten teinien kanssa (Kuriton sukupolvi, Ruma Elsa). Nykypäivänä elokuvien historiallinen arvo kiehtoo jo sinänsä samoin kuin legendaaristen näyttelijöiden tallentuminen filmille. Elokuvat tuovat iloa menneen ajan eleganssista haaveilevien sydämeen ja puolustavat muutenkin paikkaansa hyvin, koska tällä hetkellä suomalaisessa elokuvatuotannossa tehdään kovin vähän onnellisia ja romanttisia elokuvia.

VALOKUVIA

Kuva 13.

1930-luvun Helsingissä elettiin iloisia ja huolettomia aikoja ennen talvisodan puhkeamista. Naiskauneutta edusti ravintolassa esimerkiksi nuorista naisista koostuva viuluorkesteri, jossa naiset nousevat ylös pulteistaan ravintolan estraadille myös tanssimaan viulut käsissään. Valkeat sifonkimekot olivat aikansa muotia!

Kuva 14.

Sirkusseurue pyytää Arnoldia soittamaan viuluaan matkan ratoksi junassa. Arnold soittaa "matalan torpan balladia" ja alkaa sen jälkeen laulaa komealla tenoriäänellään. Hän tietää, että naiset eivät voi sen jälkeen vastustaa häntä. Arnold on itsevarma, mutta hänessä ei ole mitään ylimielistä eikä ärsyttävää. Kuvassa molemmat sirkuksen naiset katselevat häntä ihailen.

Kuva 15.

Kulkurin roolissaan Arnold vaihtaa klassisen musiikin sujuvasti kansan-

musiikkiin soittaen "kulkurin valssia" mustalaisleirissä. Viulu istuu Tauno Palon esittämän Arnoldin olemukseen miehekkään luontevasti. Arnoldilla ei ole koskaan omaa viulua mukana, vaan hän ottaa aina inspiraation iskiessä sen viulun mikä sattuu olemaan lähimpänä.

Kuva 16.

Harvinainen näky, että nainen on soittamassa viulua vanhassa suomalaisessa elokuvassa! Assi Nortian esittämä Veera on kaunis mustalaisneito, joka soittaa kaihoisan suloisia mustalaisviulun säveliä kesäisellä kukkaniityllä Saimaan rannalla. Hän on tuntee itsensä onnettomaksi pelätessään joutuvansa naimisiin vastoin tahtoaan.

Kuva 17. Olaville viulunsoitto on tärkeintä elämässä.

Kuva 18.

Orpokodin johtajatar ei hyväksy viulunsoittoa ja niinpä Olavi päättää karata pois viulukotelo kädessään ja rakas kissanpentu kainalossaan.

Lähdeluettelo:

Dallapé-sivut. Viitattu 4.4.2013. Saatavissa: <http://kanto.suntuubi.com/?cat=10>

Ennen ja nyt - historian tietosanomat. Viitattu 1.3.2013.

Saatavissa: <http://www.ennenjanyt.net/?p=605>

Fifty fifty Records - levykauppa. Viitattu 19.3.2013.

Saatavissa: <http://www.fiftyrecords.com/kauppa/amcd1039/AMCD1039.htm>

Heiskanen.O 2009. Elohuvia - elokuvateatterien kotimainen kultta-aika. Helsinki: Otava.

Heiskanen.O, Santakari.M (2009). Asuuko neiti Töölössä - Elämää elokuvien Helsingissä. Helsinki: Teos

Meri.L. 2008. Tauno Palo. Helsinki: Otava

Museovirasto. Viitattu 27.3.2013.

Saatavissa:

http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo/tiedotusvalineille/finnoween_lehdistokuvia

Suomen audiovisuaalinen arkiston (KAVA) ja Valtion elokuvatarkastamon (vuoden 2012 alusta lähtien Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus MEKU) ylläpitämä tietokanta elonet. Viitattu 1.3.2013-1.4.2013.

Saatavissa: <http://www.elonet.fi/>

Suonio.R (blogi). Viitattu 5.3.2013. Saatavissa: <http://www.nic.fi/~rsuonio/elokuvat>

Theseus-tietokanta. Viitattu 14.3.2013. Saatavissa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/37870/Kuukka_Saila.pdf?sequence=1

Uusi Suomi - verkkolehti. Viitattu 17.3.2013.

Saatavissa: <http://jokumuu.vapaavuoro.uusisuomi.fi/kulttuuri/101407-vanhat-kotimaiset-elokuvat>

Uusitalo.K. 1965. Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet - johdatus kotimaisen elokuvan ja elokuva-alan historiaan 1896-1963. Helsinki-Keuruu: Otava

Uusitalo.K, Vase.K. 1995. On maamme Suomi. Edita-Helsinki: Suomen elokuva-arkisto

Vase.K (toim.) 2007. Filmitähtien aika - Näyttelijöitä suomalaisen elokuvan kultakaudelta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Vase.K (toim.) 2000. Lumous - Maisemia suomalaisen elokuvan kultakaudelta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Viattomuuden vuosikymmenet - suomalaisen elokuvan erotiikkaa. 1991. Helsinki: VAPK-kustannus ja Suomen elokuva-arkisto

Von Bagh: Suomalaisen elokuvan kultainen kirja. 1992. Keuruu: Otava

Wikipedia. Viitattu 1.3.2013-1.4.2013. Saatavissa:

Ylen elävä arkisto. Viitattu 8.3.2013. Saatavissa: <http://yle.fi/elavaarkisto/index.html>

Kuvalähteet:

Kuva1 (kansikuva): Vase.K (2000). Lumous - maisemia suomalaisen elokuvan kultakaudelta. s.84.

Kuva2: Heiskanen.O, Santakari.M (2009). Asuuko neiti Töölössä - elämää elokuvien Helsingissä (kirjan kansikuva)

Kuva3: Museovirasto. Saatavissa: http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo/tiedotusvalineille/finnoween_lehdistokuvia

Kuva4: Von Bagh.P (1992): Suomalaisen elokuvan kultainen kirja, s.182.

Kuva5: Uusitalo.K (1965): Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet, kuvaliittet.

Kuva6: Von Bagh.P (1992): Suomalaisen elokuvan kultainen käsikirja, s.64.

Kuva7: Suomen audiovisuaalinen arkiston (KAVA) ja Valtion elokuvatarkastamon (vuoden 2012 alusta lähtien Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus MEKU) ylläpitämä tietokanta elonet. Saatavissa: <http://www.elonet.fi/title/ek29ep/kuvat>

Kuva8: Viattomuuden vuosikymmenet - suomalaisen elokuvan erotiikkaa. 1991. Helsinki: VAPK-kustannus ja Suomen elokuva-arkisto, s.59.

Kuva 9: Fifty fifty Records - levykauppa.

Saatavissa: <http://www.fiftyrecords.com/kauppa/amcd1039/AMCD1039.htm>

Kuva10: Uusitalo.K, Vase.K. 1995. On maamme Suomi. Edita-Helsinki: Suomen elokuva-arkisto, s.70.

Kuva11:Wikipedia.

Saatavissa:

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Herttoniemi Manor House \(Herttoniemen kartano\).jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Herttoniemi_Manor_House_(Herttoniemen_kartano).jpg)

Kuva12: Von Bagh.P (1992). Suomalaisen elokuvan kultainen käsikirja, s.109.

Kuva13: Suomen audiovisuaalinen arkiston (KAVA) ja Valtion elokuvatarkastamon (vuoden 2012 alusta lähtien Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus MEKU) ylläpitämä tietokanta elonet. Saatavissa: <http://www.elonet.fi/title/ek29ep/kuvat>

Kuva14: Dallapé-sivut. Saatavissa: <http://kanto.suntuubi.com/?cat=10>

Kuva15: Von Bagh.P (1992): Suomalaisen elokuvan kultainen kirja, s.181

Kuva16: Von Bagh.P (1992): Suomalaisen elokuvan kultainen kirja, s.101

Kuva18: Vase.K (toim.) (2007): Filmitähtien aika - Näyttelijöitä suomalaisen elokuvan kultakaudelta, s.63.

LIITE 1. Opinnäytetyössä mainitut (ääni)elokuvat aakkosjärjestyksessä

- Amor hoi / 1931
- Eteenpäin - elämään / 1939
- Gabriel, tule takaisin / 1951
- Hopeakihlajaiset / 1942
- Ihmiset suviyössä / 1948
- Isän vanha ja uusi /1955
- Juha / 1937
- Juha / 1956
- Juurakon Hulda / 1937
- Kaikki rakastavat / 1935
- Kaivopuiston kaunis Regina / 1941
- Kanavan laidalla / 1949
- Katariina ja Munkkiniemen kreivi / 1943
- Kaunis Veera eli Balladi Saimaalta / 1950
- Kesäillan valssi / 1951
- Kipparikvartetti / 1952
- Kulkurin valssi / 1941
- Kuriton sukupolvi / 1957
- Kyökin puoella / 1940
- Linnaisten vihreä kamari / 1945
- Loviisa-Niskavuoren nuori emäntä / 1946
- Mieheke / 1936
- Morsiusseppele / 1954
- Nainen on valttia / 1944
- Onnellinen ministeri / 1941
- Orpopojan valssi / 1950
- Pekka ja Pätkä lumimiehen jäljellä / 1954
- Pekka Puupää kesälaitumella / 1953

- Pikku pelimannista viulun kuninkaaksi / 1949
- Pimeänpirtin hävitys / 1947
- Puck / 1942
- Rakkauden risti / 1946
- Ratavartijan kaunis Inkeri / 1950
- Rosvo-Roope / 1949
- Rovaniemen markkinoilla / 1951
- Ruma Elsa / 1949
- Sano se suomeksi / 1931
- SF-paraati / 1940
- Suomisen Olli rakastuu / 1944
- Suotorpan tyttö / 1940
- Tottisalmen perillinen / 1940
- Toukokuun taika / 1948
- Tukkijoella / 1951
- Tuntematon sotilas / 1955
- Vaimoke / 1936
- Valkoiset ruusut / 1943
- Viikon tyttö / 1946